

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Markéta Štreitová

Role pedagoga v rámci sociálně-právní ochrany dětí

Olomouc 2019

vedoucí práce: Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a použila jsem pouze prameny, které jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Olomouci dne 17. 4. 2019

.....

Markéta Štreitová

Poděkování

Chtěla bych poděkovat paní Mgr. Dagmar Pitnerové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, za její rady, vstřícnost a čas, který mi věnovala. Mé poděkování patří mé rodině a přátelům za podporu a pomoc. V neposlední řadě chci poděkovat také všem pedagogům a pracovníkům orgánu sociálně-právní ochrany dětí, kteří se účastnili výzkumu.

„Sami toho zvládneme tak málo, ale když se spojíme, zvládneme cokoli.“

Helen Keller

Obsah

ÚVOD.....	8
1 SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ-OCHRANA DĚTÍ.....	9
1.1 Historický vývoj sociálně-právní ochrany dětí.....	9
1.2 Legislativní ukotvení	15
1.3 Zásady sociálně-právní ochrany dětí	16
1.4 Orgány sociálně-právní ochrany dětí.....	19
1.5 Činnost obecních úřadů s rozšířenou působností v oblasti sociálně-právní ochrany.....	20
2 ÚLOHA PEDAGOGA NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE	23
2.1 Výchovně vzdělávací úloha	23
2.2 Poradenská a preventivní úloha – Školní poradenské pracoviště.....	26
2.3 Spolupráce s rodinou	28
2.4 Spolupráce v rámci volnočasových aktivit	30
3 SPOLUPRÁCE PEDAGOGA S ORGÁNEM SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY	33
3.1 Oznamovací povinnost	35
3.2 Činnost sociálních pracovníků a kurátorů pro děti a mládež.....	36
3.3 Individuální plán ochrany dítěte	37
3.4 Případové konference.....	38
4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ	41
4.1 Cíle práce a výzkumné otázky	41
4.2 Metodologie	42
4.3 Vlastní výzkum	42
4.4 Výzkumné závěry	50
ZÁVĚR.....	53
SEZNAM ZKRATEK	54
SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY	55
SEZNAM PŘÍLOH	59

Anotace

Jméno a příjmení:	Markéta Štreitová
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	Mgr. Dagmar Pitnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Role pedagoga v rámci sociálně-právní ochrany dětí
Název práce v angličtině:	The role of pedagogue in the social and legal protection of children
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce se zaměřuje na spolupráci pedagoga s kurátorem pro děti a mládež.</p> <p>Teoretická část charakterizuje sociálně-právní ochranu dětí a její historický vývoj. Popisuje legislativu, ze které sociálně-právní ochrana dětí vychází a definuje její zásady. Charakterizuje orgány sociálně-právní ochrany dětí a jejich činnost. Druhá kapitola se zabývá výchovně vzdělávací úlohou pedagoga a jeho rolí v rámci poradenství. Popisuje jeho spolupráci s rodiči žáků a také jeho roli v rámci volnočasových aktivit. Účelem třetí kapitoly je přiblížit spolupráci pedagoga a kurátora pro děti a mládež. Charakterizuje oznamovací povinnost škol, individuální plán ochrany dítěte a případové konference.</p> <p>Praktická část zkoumá, jakým způsobem probíhá spolupráce pedagoga a kurátora pro děti a mládež. Charakterizuje, jaké jsou nejčastější typy rizikového chování a jaké jsou postupy při jejich řešení. Popisuje bariéry, které při spolupráci vznikají, a navrhuje jejich řešení.</p>
Klíčová slova:	Sociálně-právní ochrana dětí, orgán sociálně-právní ochrany dětí, pedagog, výchova, vzdělávání, výchovný poradce, školní metodik prevence, volný čas, kurátor pro děti a mládež, individuální plán ochrany dítěte, případová konference.
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis is focused on the cooperation between pedagogue and curator for children and youth.

	<p>The theoretical part describes the social and legal protection of children and its historical development. It characterizes the legislation on which the social and legal protection of children is based and defines its principles. It characterizes the social and legal authority of children protection and its activities. The second chapter deals with the educational role of pedagogue and his role in the counseling. It describes his cooperation with parents of pupils and also his role in the leisure activities. The purpose of third chapter is to approach cooperation between pedagogue and curator for children and youth. It characterizes the notification duty of schools, the individual child protection plan and case conference.</p> <p>The applied part of thesis examines ways of cooperation between pedagogue and curator for children and youth. It characterizes the most common types of risky behaviour and the process of their solution. It describes the obstacles and suggests a solution.</p>
<p>Klíčová slova v angličtině:</p>	<p>The social and legal protection of children, the social and legal authority of children protection, pedagogue, education, educational consultant, school prevention methodologist, leisure time, curator for children and youth, the individual child protection plan, case conference.</p>
<p>Přílohy vázané v práci:</p>	<p>Příloha č. 1 – Rozhovor č. 1 Příloha č. 2 – Rozhovor č. 2 Příloha č. 3 – Rozhovor č. 3 Příloha č. 4 – Rozhovor č. 4 Příloha č. 5 – Rozhovor č. 5 Příloha č. 6 – Rozhovor č. 6 Příloha č. 7 – Rozhovor č. 7</p>
<p>Rozsah práce:</p>	<p>58 + přílohy</p>
<p>Jazyk práce:</p>	<p>čeština</p>

ÚVOD

Téma jsem si vybrala, protože bych se v budoucnu ráda věnovala dětem a téma sociálně-právní ochrany dětí mě zajímá. Pohled pedagoga jsem si zvolila proto, že se domnívám, že pedagogové základních škol mají k dětem velmi blízko a mohou tak odhalit mnohé problémy. Je také velmi důležité těmto problémům předcházet a při jejich výskytu se snažit je co nejdříve vyřešit.

Hlavním cílem práce je popsat kompetence pedagoga na základní škole a analyzovat jeho spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

Dílčí cíle jsou následující:

- Zkoumat, jaké jsou nejčastější formy rizikového chování, se kterými se školy setkávají.
- Popsat, s kým se tyto problémy ve škole řeší.
- Definovat, jaké možnosti jsou využívány v rámci spolupráce pedagoga a kurátora pro děti a mládež.
- Navrhnout, jak by bylo možné tuto spolupráci zlepšit.

Bakalářská práce je rozdělena do čtyř kapitol. První kapitola charakterizuje sociálně-právní ochranu dětí, její historický vývoj, legislativu a zásady. Dále popisuje, jaké jsou orgány sociálně-právní ochrany dětí a jejich činnost v rámci obecních úřadů obcí s rozšířenou působností. Druhá kapitola se věnuje pedagogům, jejich výchovně vzdělávací a poradenské úloze, spolupráci s rodiči a roli pedagogů v rámci volnočasových aktivit. Třetí kapitola se zaměřuje na spolupráci pedagoga a kurátora pro děti a mládež. Popisuje oznamovací povinnost škol, individuální plán ochrany dítěte a případové konference. Poslední kapitola se zabývá výzkumem na základních školách a obecních úřadech obcí s rozšířenou působností. Pro tuto práci jsem si vybrala kvalitativní typ výzkumu, který provedu formou rozhovorů.

Problematikou sociálně-právní ochrany dětí se zabývá například NOVOTNÁ, ŠPECIÁNOVÁ a PEMOVÁ. Přímo ke spolupráci základních škol a orgánů sociálně-právní ochrany dětí vydala v roce 2016 Česká školní inspekce Tematickou zprávu s názvem Spolupráce základních škol s orgány sociálně-právní ochrany dětí.

1 SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ- OCHRANA DĚTÍ

„Sociálně-právní ochrana dětí je cílená činnost, která zahrnuje zejména zajištění práva dítěte na jeho příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu oprávněných zájmů dítěte a působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny.“¹ Jako dítě je dle Úmluvy o právech dítěte považována „každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve.“² Podle § 30 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů (dále jen „VZPP“) se osmnáctým rokem nabývá zletilosti³ a podle § 37 je možné, aby soud nezletilému po dosažení šestnácti let přiznal svéprávnost za podmínek, že je schopen se sám živit a obstarat si své záležitosti a se souhlasem zákonného zástupce, nebo v případě, pokud je to z vážných důvodů.⁴

Sociálně-právní ochranou dětí (dále jen „SPOD“) je myšleno zaručení práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na život v rodině, svobodu náboženství, možnost vzdělávat se a především ochranu před jakýmkoliv druhem násilí, zanedbáváním nebo zneužíváním. Ochrana dítěte obsahuje nejen sociálně-právní ochranu, ale také mnoho dalších práv a zájmů dítěte, které jsou zahrnuty v různých právních předpisech, například v oblasti občanského práva nebo v oblasti sociální, školské, zdravotní, daňové a trestní.⁵

1.1 Historický vývoj sociálně-právní ochrany dětí

Postavení dětí ve společnosti se během historie velmi změnilo. Již u přírodních národů je možné nalézt zmínky o násilí na dětech. Z mnoha kultur je doloženo, že děti byly často obětovány bohům. Dítě bylo subjektem bez práv a otec měl nad ním úplnou moc, mohl se tedy se vůči němu dopustit i vraždy.⁶ Změny nastaly během středověku, kdy pomoc potřebným začala poskytovat církev. O potřebné se začaly starat řeholní řády, a tak se tato péče stala jejich hlavní činností. Později církev začala zakládat ústavy při kláštřích

¹ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6. Str. 10.

² Úmluva o právech dítěte, čl. 1.

³ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 30.

⁴ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 37.

⁵ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. 2.*, aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 25.

⁶ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6. Str. 5.

a kostelech. Fungovaly jako nemocnice a útulky pro chudé, staré, nemocné, sirotky či slepce. Ke vzniku některých ústavů přispěli také bohatí šlechtici.⁷

Nemocnice a chudobince se nazývaly špitály a spravovaly je řeholní řády. Přednostně zde přijímali osoby, které daly klášteru nebo špitálu dary nebo odkázali nějaký majetek. Zbylá místa teprve doplnili chudými. **Během 13. a 14. století** se zvýšil počet nemajetných, což způsobilo, že mohlo být postaráno pouze o nejpotřebnější. Na konci středověku se začaly některé ženy, nazývané bekyně, dobrovolně starat o nemocné a pečovat o odložené děti. Přijaly způsob života jeptišek, přestože nesložily kongregační slib. Za svoji práci nedostávaly žádnou mzdu, a proto fungovaly jen díky darům donátorů. Během 16. století ale zanikly vlivem husitského hnutí.⁸

V kláštorech také vznikaly útulky přímo pro děti, které byly odložené. **První doložený nalezinec se nacházel v Cařihradě. Byl postaven v roce 335 n. l.** Cílem těchto nalezinců nebyla péče o nechtěné děti, ani zabránění zabíjení dětí, ale očištění duší rodičů, kteří své dítě odložili, neboť jejich zabitím by hřešili.⁹

V období renesance lze sledovat počátky nové společenské třídy – měšťanů, kteří převzali některé činnosti církve. Roku 1484 byla v Praze založena první nemocnice – Městský špitál. Později byly postaveny i další špitály. V 16. století začaly vznikat sirotčince, které byly určeny pro výchovu opuštěných dětí. I někteří šlechtici projevovali zájem pomoci chudým, zejména sirotkům, těhotným vdovám a chudým ženám, a tak pravidelně přispívali na jejich podporu.¹⁰

Zároveň se **od 16. století** začal měnit pohled na rodinu a děti. Rodiny byly lépe zajištěné a děti se vychovávaly s láskou. Osvícenství přineslo mnoho nových myšlenek, které jednaly ve prospěch dětí. Zároveň ale rostl počet nemanželských a odložených dětí. Vlivem průmyslové revoluce byly děti zneužívány k dětské práci (pracovaly v továrnách či v dolech).

⁷ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 309 s. ISBN 978-80-7367-331-4. Str. 111–112.

⁸ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 309 s. ISBN 978-80-7367-331-4. Str. 112–113.

⁹ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6. Str. 5.

¹⁰ MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 309 s. ISBN 978-80-7367-331-4. Str. 113–114.

Proto byly vydány zákony, které omezovaly dětskou práci, avšak zakázána byla až na konci 19. století.¹¹

V období vlády Marie Terezie bylo mnoho zanedbávaných dětí, jejichž rodiče se o ně nestarali. Počet míst v ústavech (nalezincích a sirotčincích) byl nedostatečný. Proto děti dostávaly ošacení v rámci chudinské péče. Jejich rodičům bylo nařízeno děti posílat do tkalcovských škol po dosažení 6 let věku, v opačném případě by ztratili veškerou podporu. Za práci v těchto školách byly děti placeny, čímž přispívaly k příjmům rodiny. **Na konci 18. století** během vlády Josefa II. ztratila katolická církev vlivem osvícenských reforem přední místo v oblasti péče o chudé. Některé nevhodné špitály byly zrušeny a nahrazeny novými institucemi (chorobinci, porodnicemi a nemocnicemi). Také byl založen nalezinec ve Vídni určený pro děti osiřelé i nemanželské.¹²

V roce 1863 byl vydán **říšský zákon domovský č. 105 říšského zákoníku**, na který roku 1868 navázal **zemský zákon chudinský pro Čechy č. 59 zemského zákoníku**. Tyto zákony byly prvními kroky veřejné správy, které se zabývaly sociálně slabými jedinci.¹³ Zahrnovaly péči o chudé, léčení v nemocnicích, výživu a výchovu chudých dětí a péči o zanedbávané děti v nápravných zařízeních.¹⁴ Ze zákona vznikla povinnost pro každou domovskou obec zajistit péči o chudé. Chudý byl dle § 26 domovského zákona ten, který si sám nebyl schopen zajistit potřebnou výživu.¹⁵

Dětem osiřelým nebo opuštěným byla poskytována náhradní péče ve zvláštních ústavech (sirotčincích, dětských domovech, asylech a útulcích) nebo v pěstounské péči. Byla vyvíjena snaha děti umísťovat spíše do rodin, protože již v této době lidé zastávali názor, že pro výchovu dítěte je nejlepší rodinné prostředí. Také se snažili, aby děti nebyly v ústavech na dlouhou dobu, ale pouze na kratší dobu, kdy by tyto ústavy fungovaly spíše jako diagnostické stanice, z nichž by děti odcházely do rodin.¹⁶

¹¹ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6. Str. 5.

¹² MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 309 s. ISBN 978-80-7367-331-4. Str. 114–115.

¹³ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 13.

¹⁴ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6. Str. 6.

¹⁵ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 13–14.

¹⁶ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 14.

O osiřelé a opuštěné děti se staraly domovské obce, jejichž úkolem bylo zajistit, aby byly děti vychovávány a připravovány na budoucí práci. Časem ale nastaly problémy, protože obcím chyběly finanční prostředky. Své nedostatky měla i pěstounská péče. Pěstouni se vybírali podle toho, kdo byl ochoten si dítě vzít do péče za nejnižší příspěvek. Z těchto důvodů se domovské obce snažily, aby byla chudinská péče přesunuta na vyšší orgány veřejné správy. Nově vzniklý problém z části vyřešil zákon č. 62/1901 říšského zákona, který zajistil, aby se část financí sirotčích pokladen, které přebývaly, vyhradila pro zajištění výchovy opuštěných a osiřelých dětí. Tímto vznikly u okresních soudů sirotčí fondy, které sloužily k ukládání peněz nezletilých sirotků. Byly vytvořeny v Čechách, na Moravě i ve Slezsku.¹⁷

Od roku 1904 začaly vznikat skupiny osob, které chtěly spolupracovat se samosprávnými orgány při poskytování péče o děti osiřelé a opuštěné. Tyto skupiny byly pojmenovány „**okresní komise pro péči o mládež**“. Jejich úkolem bylo rozdělovat příspěvky, šaty, obuv a stravu. O čtyři roky později, roku 1908, byla skupinou dobrovolníků vytvořena Česká zemská komise pro péči o mládež při Zemské školní radě. Podobně se situace vyvíjela i na Moravě a ve Slezsku. Komisi vytvořili např. Dr. Engliš, Dr. Kallab a profesori Čada, Čelakovský a Drtina.¹⁸

S příchodem **první světové války** se objevily nové problémy, s nimiž se musela nová instituce potýkat. Státisíce válečných sirotků, ale také nouze a hlad, které trápily děti ze sociálně slabých rodin. Dalším úkolem bylo postarat se o děti zdravotně postižené a morálně narušené. Česká zemská komise pro tyto děti zakládala nové ústavy a další děti na svoje náklady posílala do jiných institucí.¹⁹

I po vzniku **Československé republiky** stát pověřoval komise pro péči o mládež úkoly, které se týkaly péče o děti. Postupně se pomocné orgány staly orgány výkonnými, a proto je bylo nutné přejmenovat. *Okresní komise péče o mládež* se změnily na *okresní péče o mládež* a *zemské komise pro péči o mládež* se přejmenovaly na *zemská ústředí péče o mládež*. Do konce 20. let 20. století tak vzniklo 220 okresních péčí o mládež.²⁰ Komise nabízely

¹⁷ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 14–15.

¹⁸ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 15.

¹⁹ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 15.

²⁰ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6. Str. 6.

pomoc pro těhotné ženy a matky (hlavně svobodné) před porodem i po něm, pro nemanželské děti, děti osiřené nebo děti z rozvedených manželství, pro opuštěné a ohrožené děti, pro mladistvé delikventy, ale také péči o dorost, poradny pro volbu povolání aj.²¹

Poválečná situace vedla také k rozvoji sociální péče. Města zajišťovala dětem stravování ve školních kuchyních a spolek České srdce pořádal různé stravovací akce. Byla založena Ochrana matek a dětí, která zakládala poradny, jejichž cílem bylo snížit dětskou úmrtnost. Vzniklo i ministerstvo sociální péče, do jehož správy spadaly následující oblasti: sociálně-politická problematika, péče o mládež, péče o válečné poškozence, bytová a stavební péče a ochrana spotřebitelů a družstevníků. Díky nově přijatým zákonům bylo zřízeno sociální pojištění, které zaručovalo materiální pomoc pro případ nemoci, stáří a invalidity.²²

Přestože byl rozvoj péče o děti a mládež po podepsání Mnichovské dohody roku 1938 přerušen, činnost okresních péčí o mládež a zemských ústředí nebyla zastavena. Její možnosti však byly omezeny během celé okupace.²³

Po roce 1945 byl vývoj ochrany dětí ovlivněn druhou světovou válkou a následnými politickými a společenskými změnami. Roku 1947 byl vydán **zákon č. 48/1947 Sb., o organizaci péče o mládež**, kterým byla péče o mládež přesunuta na okresní a zemské národní výbory. Ústředním orgánem se stalo Ministerstvo sociální péče. Pro ochranu dětí byl významný **zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně-právní ochraně mládeže**. Zrušil všechna ustanovení, jež do té doby upravovala ochranu dětí, a také ta ustanovení, která mu odporovala.²⁴ Sociálně-právní ochrana dětí dle něj „*spočívá zejména ve vykonávání hromadného poručení a opatrovnictví, ve zvláštní ochraně dětí, které nejsou v péči rodičů, v činnosti poradní a pomocné a v tom, že stát přispívá na úhradu osobních potřeb dětí, které toho potřebují.*“²⁵ Tímto zákonem vznikly při okresních soudech úřadovny ochrany mládeže, čímž byla sociálně-právní ochrana přesunuta pod resort spravedlnosti. Úřadovny fungovaly jako pomocné orgány soudů. Chyběly ale orgány, které by vykonávaly vlastní sociální práci preventivní a sociálně výchovnou. Nový zákon přinesl také změnu v oblasti náhradní péče, kdy dával přednost spíše ústavní péči. V případě umístění dětí do rodin,

²¹ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 16.

²² MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 309 s. ISBN 978-80-7367-331-4. Str. 120–121.

²³ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6. Str.

²⁴ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 18.

²⁵ Zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně-právní ochraně mládeže, § 2.

upřednostňoval před zájmy dítěte ideologické zaměření rodiny.²⁶ V §9 zákona o sociálně-právní ochraně mládeže se uvádí: „*Je-li třeba dítě svěřit do péče nahrazující péči rodičů, bude umístěno zásadně do péče kolektivní; jinak lze dítě umístit jen v rodině, která skýtá záruku, že dítě bude vychováváno k lásce k lidově demokratickému státu, a která je schopna mu poskytnout prostředí příznivé po všech stránkách pro jeho rozvoj, a to zpravidla u toho, kdo dítě osvojí.*“²⁷

S uvedeným názorem nesouhlasili přední odborníci působící v oblasti dětské psychologie, pediatrie a sociální práce. Snažili se ukázat svými odbornými pracemi, že dlouhodobý pobyt dítěte v ústavním zařízení má negativní vliv na jeho psychiku a také na život bez lásky, zkušeností a vzorů v rodině. Byli to dr. Zdeněk Matějček, dr. Josef Langmaier, dr. Antonín Mores, dr. Věra Poláčková a další. V roce 1963 byl přijat **zákon o rodině č. 94/1963 Sb.**, který povolil bez omezení svěřit dítě do péče jinému občanovi než rodiči pod podmínkou, že zaručí jeho řádnou výchovu. Otázky týkající se náhradní rodinné péče později doplnil **zákon č. 50/1973 Sb., o pěstounské péči**. Mezitím byly vládním nařízením č. 73/1956 Sb., kterým se přenáší působnost úřadoven ochrany mládeže na výkonné orgány národních výborů, zrušeny úřadovny ochrany mládeže, které fungovaly při soudech, a jejich úkoly byly vráceny národním výborům. Ústředním orgánem se stalo Ministerstvo školství. I nadále se národní výbory řídily zákonem o sociálně-právní ochraně mládeže z roku 1952. V roce 1969 převzalo sociálně-právní ochranu dětí Ministerstvo práce a sociálních věcí. Začaly se zvyšovat počty pracovníků sociálně-právní ochrany a také se dokončovala organizační základna oddělení péče o děti a rodinu.²⁸

Průlom přinesl v roce 1975 zákon č. 121/1975 Sb., o sociálním zabezpečení, který rozšířil sociální péči o několik skupin obyvatel. Byla zde obsažena i sociálně-právní ochrana dětí. Detailněji zákon rozvedly navazující předpisy, jako je zákon č. 129/1975 Sb., o působnosti orgánů ČSR v sociálním zabezpečení a jeho prováděcí vyhláška. Později byly vystřídány mnoha předpisy z roku 1988, které byly poté nahrazeny vyhláškou č. 182/1991 Sb. V roce 1999 byl přijat **zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, VZPP** (dále jen „ZOSPOD“), který je dosud platným zákonem.²⁹ Od 1. ledna 2014 byl zrušen zákon

²⁶ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 18–19.

²⁷ Zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně-právní ochraně mládeže, § 9.

²⁸ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 19–20.

²⁹ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 20.

č. 94/1963 Sb., o rodině³⁰ a problematika rodinného práva byla zahrnuta do nově přijatého **Občanského zákoníku**.³¹

1.2 Legislativní ukotvení

Na mezinárodní úrovni existují pro sociálně-právní ochranu dětí dva dokumenty. Prvním z nich je **Deklarace práv dítěte**, která byla přijata v New Yorku 20. listopadu 1959. Uvádí, že nejdůležitější je vždy upřednostňovat zájem dítěte. Také prosazuje, aby děti vyrůstaly v péči svých rodičů, pokud je to možné, a zároveň vybízí stát k finanční podpoře sociálně slabých rodin. Rovněž zdůrazňuje, že dítě má nárok na bezplatné a povinné vzdělání. Všechna tato práva jsou poskytována všem dětem bez rozdílu rasy, pohlaví, jazyka, náboženství apod.³²

Druhým dokumentem je **Úmluva o právech dítěte**, kterou přijalo Valné shromáždění Organizace spojených národů 20. listopadu 1989. Česká a Slovenská Federativní Republika ji ratifikovala 7. ledna 1991 a tento závazek přijaly po jejím rozpadu i oba nově vzniklé státy.³³ I tento dokument klade důraz na blaho dětí. V článku 3 zavazuje státy, které tuto úmluvu přijaly, k zajištění péče nezbytné pro blaho dítěte. Dále upravuje například právo dětí na život, právo na jméno, právo znát své rodiče, právo na jejich péči, právo svobodně se vyjadřovat a právo na svobodu projevu.³⁴

Oba tyto dokumenty definují společně rodinu jako základní pilíř naší společnosti. Zároveň kladou důraz na přirozené prostředí, ve kterém mají děti vyrůstat a také na ochranu a pomoc, která má být rodinám poskytnuta tak, aby mohly plnit svoji funkci.³⁵

V České republice o SPOD hovoří **Listina základních práv a svobod**, která byla přijata 16. prosince 1992. V čl. 32 zaručuje, že rodičovství a rodina jsou chráněny zákonem, dále zaručuje ochranu pro děti a mladistvé. Zdůrazňuje, že děti narozené v manželství stejně jako děti narozené mimo manželství mají stejná práva.³⁶

³⁰ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

³¹ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

³² Deklarace práv dítěte.

³³ INFORMAČNÍ CENTRUM VLÁDY. *Deklarace práv dítěte* [online]. [cit. 2019-3-8]. Dostupné z:

<https://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560/>

³⁴ Úmluva o právech dítěte, článek 3–13.

³⁵ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 25.

³⁶ ČESKO. Listina základních práv a svobod. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Článek 32.

Je nutné zmínit **zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky**, VZPP, který tvoří základ pro všechny zákony České republiky. Nabyl platnosti 28. prosince 1992 a je účinný od 1. ledna 1993.³⁷ SPOD se zabývá **zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník**, VZPP. Je platný od 22. března 2012 s účinností od 1. ledna 2014. V hlavě II. se věnuje příbuzenství a poměrům mezi rodiči a dětmi (určování otcovství, osvojení, práva a povinnosti rodičů a dětí, zvláštní opatření při výchově dítěte a vztahy mezi dítětem a jinými příbuznými) a v hlavě III. hovoří o poručenství, opatrovnictví, svěřeni dítěte do péče, pěstounství a o ústavní výchově.³⁸

SPOD upravuje především **zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí**, VZPP (platný od 30. prosince 1999 a účinný od 1. dubna 2000)³⁹ a vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, VZPP.⁴⁰ Daný zákon definuje SPOD jako ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, ochranu jeho zájmů, působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny a zajištění náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být vychováváno ve vlastní rodině.⁴¹

1.3 Zásady sociálně-právní ochrany dětí

Sociálně-právní ochrana dětí se řídí několika pravidly, která jsou uvedena ZOSPOD, v § 5–9a. Základním principem je chránit zájem a blaho dítěte, rodičovství a rodinu a také právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu. Uvedené aspekty jsou základem pro činnost všech orgánů sociálně-právní ochrany dětí (dále jen „OSPOD“). Zájem dítěte je vždy na prvním místě a nelze ho podřizovat zájmům jiných osob. Rodiče mají povinnost sledovat zájem dítěte, protože mají zodpovědnost za výchovu a vývoj dítěte. Dále zákon ukládá povinnost chránit rodičovství a rodinu a právo rodičů a dětí na rodičovskou výchovu.⁴²

³⁷ ČESKO. Zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

³⁸ ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. Část druhá, hlava II. –III.

³⁹ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

⁴⁰ ČESKO. Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

⁴¹ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 1.

⁴² NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 38–39.

Obr. č. 1. Pomoc dítěti v rámci sociálně právní ochrany.⁴³

Zákon takto stanovuje okruh dětí, na které se zaměřuje SPOD, ale existuje mnohem více případů, které mohou děti ohrožovat. Např. rodiče, kteří nevykonávají svoji rodičovskou povinnost, protože cestují po světě a děti svěřují do péče svých příbuzných.⁴⁴

Každý občan má právo upozornit rodiče na závadné chování jejich dětí, také má právo upozornit OSPOD na porušení rodičovských povinností a zneužití jejich práv, oznámit, že rodiče nemohou plnit své rodičovské povinnosti nebo sdělit skutečnosti uvedené v obrázku výše. Cílem je chránit děti, kterým je ubližováno, nebo nejsou chráněna jejich práva. V § 57 ZOSPOD je obsažena povinnost zaměstnanců OSPOD dodržovat mlčenlivost o všech

⁴³ PITNEROVÁ, Dagmar a Markéta ŠTREITOVÁ.

⁴⁴ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 40–43.

informacích, které souvisejí se sociálně-právní ochranou, a především o osobě, která upozornila na skutečnosti výše uvedené.⁴⁵

Dítě má dle § 8 právo požádat o pomoc OSPOD, pověřené osoby, školy a školská zařízení a poskytovatele zdravotních služeb při ochraně svého života nebo dalších práv, která mu náleží a tyto orgány jsou povinny mu poskytnout pomoc. A to i v případě, že tak dítě jedná bez vědomí rodičů nebo jiných osob odpovědných za jeho výchovu. Druhý odstavec § 8 uvádí, že dítě má právo svobodně vyjadřovat vlastní názory při všech záležitostech, které se ho týkají, a to i bez přítomnosti rodičů nebo osob odpovědných za jeho výchovu.⁴⁶

Dle § 9 má i rodič nebo jiná osoba odpovědná za výchovu dětí právo požádat o pomoc OSPOD, státní orgány nebo pověřené osoby, které mohou v rámci svého pověření tuto pomoc poskytnout.⁴⁷ Jedná se často o tyto případy: problémy s výchovou dětí, v mezilidských vztazích mezi členy rodiny, řešení sociálních otázek aj. Významnou roli zde hraje také poradenství, které je podstatnou součástí SPOD.⁴⁸

V případě ohrožení dítěte, jeho výchovy a příznivého vývoje, kdy rodiče nebo jiné osoby odpovědné za jeho výchovu nedokáží situaci sami řešit, mají ze zákona povinnost přijmout určité kroky sociálně-právní ochrany, které je nutné vybrat tak, aby na sebe navazovaly a působily. Při tom se upřednostňují ty, které jsou realizovány v jeho rodinném prostředí, popř. v náhradním rodinném prostředí. Základním kamenem pro práci v rodině je diagnostika daného problému, podle níž se následně vybírají různé nástroje (např. poradenství, pomoc při materiálním zajištění rodiny apod.).⁴⁹

⁴⁵ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 44–45.

⁴⁶ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 8.

⁴⁷ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 9.

⁴⁸ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 50–52.

⁴⁹ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 52–54.

1.4 Orgány sociálně-právní ochrany dětí

Mezi orgány, které poskytují sociálně-právní ochranu dětí, patří podle ZOSPOD obecní úřady s rozšířenou působností, krajské úřady, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Úřad práce České republiky – krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu a Úřad pro mezinárodně-právní ochranu dětí se sídlem v Brně.⁵⁰

Obecní úřady obcí s rozšířenou působností (dále jen „OÚ ORP“) vykonávají SPOD v rámci přenesené působnosti státní správy. Zákon jim klade mnoho povinností, které se týkají ochrany dětí, pomoci rodičům a osobám odpovědným za jejich výchovu.⁵¹ V rámci správního řízení mohou rozhodnout o výchovných opatřeních: napomenutí, dohled, omezení a odborná poradenská pomoc.⁵²

Úkolem **krajských úřadů** je kromě kontrolní a metodické činnosti také zprostředkovávání náhradní rodinné péče.⁵³ Hejtman zřizuje pro oblast SPOD poradní sbor. Tento sbor vytváří programy a koncepce, které se týkají zajištění a rozvoje služeb pro rodiny s dětmi, náhradní rodinné péče, prevence sociálně patologických jevů a spolupracuje na vzniku podmínek pro zájmovou a vzdělávací činnost dětí. Zhodnocuje plány kraje na zřízení a provozování institucí SPOD. Dále posuzuje otázky týkající se úkolů krajského úřadu v oblasti SPOD. Je složený z odborníků, kteří působí v rámci SPOD.⁵⁴

Ministerstvo práce a sociálních věcí je státním orgánem, jehož náplní práce je legislativní, metodická a kontrolní činnost. Také prověřuje rozhodnutí krajských úřadů v rámci odvolacího a přezkumného řízení. Spolupracuje na mezinárodní úrovni s významnými institucemi, účastní se na plnění Úmluvy o právech dítěte a dalších důležitých smluv. Provádí výzkumy a vytváří studie, které jsou základem pro nové právní předpisy týkající se ochrany práv dětí a také pro metodické dokumenty.⁵⁵

⁵⁰ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 32.

⁵¹ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 34.

⁵² NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 80.

⁵³ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 34.

⁵⁴ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 38a.

⁵⁵ MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Činnost MPSV v oblasti sociálně-právní ochrany dětí* [online]. [cit. 2019-3-13]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/19923>

Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí v Brně se stará o ochranu dětí ve vztahu k cizině. Do jeho činnosti patří pomoc při vymáhání výživného ze zahraničí a do zahraničí, při řešení případů týkajících se mezinárodních únosů dětí, při zajištění práva styku a při mezinárodním osvojení. Úřad jedná v soudních řízeních o nezletilých jako opatrovník a také pomáhá při navrácení dětí do cizí země, pokud se na území České republiky dostanou bez osoby za ně zodpovědné.⁵⁶

Úřad práce České republiky řeší v rámci svých krajských poboček a pobočky pro hlavní město Prahu dávky pěstounské péče a státní příspěvek na výkon pěstounské péče.⁵⁷

V rámci SPOD obce či kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další fyzické a právnické osoby, které jsou pověřeny výkonem sociálně-právní ochrany dětí. V uvedeném případě se jedná o tzv. výkon sociálně-právní ochrany dětí jinými subjekty.⁵⁸

1.5 Činnost obecních úřadů s rozšířenou působností v oblasti sociálně-právní ochrany

OÚ ORP mají jako vykonavatelé státní správy ve věci SPOD mnoho povinností, které jsou uvedeny v ZOSPOD. Hlavním cílem je vykonávat preventivní a poradenskou činnost, jelikož jejich hlavním cílem je předcházet vzniku problémů. Konkrétně jsou povinny vyhledávat děti, které jejich pomoc potřebují z důvodů výše uvedených, vést rodiče k plnění svých rodičovských povinností, jednat s rodiči a s dětmi o jejich problémech v rodině, kontrolovat, zda je dítěti zakázán přístup do prostředí, které je pro něj ohrožující (např. herny a diskotéky). Dále jsou povinny poskytovat rodičům poradenství a oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, že řešení některých případů přesahuje jejich působnost a možnosti. Dalším úkolem OSPOD je vypracovat vyhodnocení situace dítěte a jeho rodiny, podle něhož následně vytvoří **individuální plán ochrany dítěte**. V plánu jsou obsaženy příčiny ohrožení dítěte a také kroky zaměřené k zajištění ochrany dítěte, k poskytnutí pomoci jeho rodině

⁵⁶ ÚŘAD PRO MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ. *Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí* [online]. [cit. 2019-3-13]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/urad/>

⁵⁷ NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 34.

⁵⁸ ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6. Str. 11.

a také stanovení časového plánu. Na tvorbě individuálního plánu ochrany dítěte spolupracuje OSPOD s rodiči nebo s osobami odpovědnými za jeho výchovu, s dítětem a s odborníky.⁵⁹

OSPOD má také povinnost pořádat **případové konference**, jejichž cílem je řešit situace ohrožených dětí a jejich rodin, na nichž jsou přítomni spolu s dalšími osobami (zástupci škol a školských zařízení, zařízení poskytovatelů zdravotních služeb, orgánů činných v sociální oblasti, orgánů policie, státních zástupců, pracovníků v oblasti náhradní rodinné péče, poskytovatelů sociálních služeb a pověřených osob). Případová konference je metoda sociální práce, která probíhá jako odborná diskuse osob, které se účastní konkrétního případu ohroženého dítěte. Cílem konferencí je nalézt nejlepší řešení a postup pro všechny účastníky. Výsledek jednání se může stát důležitým prvkem pro tvorbu individuálního plánu ochrany dítěte. Případovou konferenci je možné provést jednorázově nebo pravidelně s cílem vyřešit dílčí problém v rámci uskutečnění individuálního plánu. Během případových konferencí by měla být dodržována následující pravidla: klást důraz na nejlepší zájem a prospěch dítěte, individualizovat každý případ, vzájemně spolupracovat, dodržovat mlčenlivost, chránit osobní údaje a koordinovat postupy.⁶⁰

Náplní práce OÚ ORP je v rámci SPOD poskytovat odborné poradenství nebo ho zprostředkovat skrze jiné orgány, které se zabývají péčí o děti a jejich výchovou. Pomáhají řešit problémy rodičů, které se týkají péče o děti nebo o děti zdravotně postižené, ale také problémy ohledně výchovy a vzdělávání dětí. Poskytují poradenství i těm, kteří jsou vhodní stát se osvojiteli nebo pěstouny. Také organizují přednášky a kurzy, které se zabývají řešením problémů v otázkách péče o děti a jejich výchovy.⁶¹

Dále mohou OÚ ORP činit výchovná opatření a to v případě, kdy je narušena řádná výchova dítěte. Pokud tak neučiní, může je vykonat i soud. Jestliže tato opatření nepřispívají k nápravě, může soud dítě rodičům odebrat a poslat ho na nejvýše tři měsíce do střediska výchovné péče nebo do jiného specializovaného zařízení.⁶²

OÚ ORP může v rámci ochrany dětí dále podat návrh soudu na rozhodnutí, jestli je k osvojení dítěte nutný souhlas rodičů, na omezení nebo zastavení rodičovské odpovědnosti,

⁵⁹NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. 2.*, aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 55–61.

⁶⁰NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. 2.*, aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 56–62.

⁶¹NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. 2.*, aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 66–70.

⁶²NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem. 2.*, aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5. Str. 80–85.

na nařízení umístění do ústavní výchovy, její prodloužení nebo zrušení, na svěřeni dítěte do pěstounské péče aj.⁶³

Podle § 15 ZOSPOD, má OÚ ORP povinnost obstarat dětem, které zůstanou bez péče, zvláště z důvodu úmrtí rodičů nebo jejich hospitalizace, péči, kterou potřebují. Zde se upřednostňuje dítě svěřit do péče příbuzných. V § 16 téhož zákona se uvádí, že pokud se dítě dostane do stavu nedostatku péče nebo bude vážně ohrožen jeho zájem, má OÚ ORP povinnost podat soudu návrh na vydání předběžného opatření. Totéž platí i při vystavení dítěte tělesnému nebo duševnímu násilí ze strany jakékoli osoby, se kterou žije v domácnosti.⁶⁴

Důležitým úkolem OÚ ORP je, že může vykonávat funkci opatrovníka a poručníka. Jako poručník vystupuje do doby, kdy soud jmenuje dítěti nového poručníka nebo dokud se nový poručník neujme své funkce.⁶⁵

Sociální pracovníci OSPOD spolupracují s orgány a organizacemi v zájmu ochrany dětí, kde spadají i školy a školská zařízení.

SHRNUTÍ

Charakterizovali jsme sociálně-právní ochranu dětí, jak se vyvíjela od dob přírodních národů až po současnost. Seznámili se s legislativou, která se zabývá ochranou dětí a se zásadami sociálně-právní ochrany dětí. Nakonec uvedli jednotlivé orgány sociálně-právní ochrany dětí a popsali činnost obecních úřadů obcí s rozšířenou působností.

⁶³ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 14.

⁶⁴ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 15–16.

⁶⁵ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 17.

2 ÚLOHA PEDAGOGA NA ZÁKLADNÍ ŠKOLE

Pedagog je dle pedagogického slovníku „učitel v různých typech a stupních školy, včetně vysokoškolských učitelů, resp. pedagogický pracovník v širším slova smyslu.“⁶⁶ Pedagogické pracovníky definuje jako „osoby, které vyučují a vychovávají děti a mládež nebo dospělé v základních školách, ve středních školách nebo ve speciálních školách nebo vykonávají obdobnou činnost podle zvláštních předpisů.“ Dále říká, že pedagogičtí pracovníci jsou odborně a pedagogicky způsobilí, občansky bezúhonní a morálně vyspělí.⁶⁷ Mezi pedagogické pracovníky dle zákona č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, VZPP, zahrnujeme: učitele, pedagogy v zařízeních pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, vychovatele, speciální pedagogy, psychology, pedagogy volného času, asistenty pedagoga, trenéry, metodiky prevence v pedagogicko-psychologických poradnách a vedoucí pedagogické pracovníky.⁶⁸

2.1 Výchovně vzdělávací úloha

Nejprve je nutné uvést význam termínů výchova a vzdělávání, protože jsou hlavní náplní práce pedagoga ve škole. Výchovu definuje PRŮCHA jako „proces záměrného působení na osobnost člověka s cílem dosáhnout pozitivních změn v jejím vývoji.“ Účinnost výchovy závisí na tom, do jaké míry je jedinec ovlivněn výchovnými vlivy.⁶⁹ Pojmy vzdělání a vzdělávání se často zaměňují. Vzdělání je „zkonstruovaný systém informací a činností, které jsou plánovány v kurikulu různých škol a vyučovacích předmětů a realizovány ve výuce. Souhrnně jsou tyto informace a činnosti chápány jakožto učivo, obsah vzdělání nebo jako vzdělávací cíle.“ Zároveň může být z hlediska institucionálního pojetí uchopeno jako „společensky organizovaná činnost zabezpečována institucí školství, formálního vzdělávání, celoživotního učení aj.“⁷⁰ Vzdělávání je v obecné pedagogice a didaktice rovno pojmu edukace, což znamená „situace za účasti lidských subjektů nebo zvířat, při nichž probíhá nějaký edukační proces, tj. dochází k nějakému druhu učení.“⁷¹ V oblasti pedagogické teorie

⁶⁶PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8. Str. 153.

⁶⁷PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ, a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8. Str. 159–160.

⁶⁸ČESKO. Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 2.

⁶⁹PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8. Str. 277.

⁷⁰PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8. Str. 292.

⁷¹PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ, a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8. Str. 53.

je vzdělávání myšleno jako „proces záměrného a organizovaného osvojování poznatků, dovedností, postojů aj., typicky realizovaný prostřednictvím školního vyučování.“ V praxi tyto dva procesy nelze od sebe oddělit. I během vykonávání pedagogické profese každý učitel vychovává i vzdělává zároveň. Z důvodu propojení těchto dvou termínů byl zaveden pojem „výchovně-vzdělávací proces“.⁷² Výchovu a vzdělávání ve školách a školských zařízeních upravuje zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, VZPP.⁷³ Definiuje podmínky, ve kterých vzdělávání probíhá, určuje práva a povinnosti fyzických i právnických osob při vzdělávání a také vymezuje působnost orgánů, jež vykonávají státní správu a samosprávu v oblasti školství.⁷⁴

Vzdělávání je považováno za základní lidskou potřebu. Nabízí lidem vědomosti, dovednosti, postoje a hodnoty, které uplatňují během celého svého života. Vzdělání je nástrojem pro zajištění základních lidských potřeb. Cílem vzdělávání je připravit člověka k co nejlepšímu začlenění do společnosti a také jeho účast na jejím fungování. Obsahem vyučování je učivo, které obsahuje tři prvky. Jedná se o vědomosti, dovednosti a hodnoty a postoje žáka. Dokumentem, který upravuje vzdělávání, je **Rámcový vzdělávací program**. Vydalo ho v roce 2001 Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Podle něho se následně řídí školy při realizaci výuky.⁷⁵ Při výchově žáků ve škole zaujímá učitel hlavní úlohu. Funguje zde jako odborník na vedení dětí, který v rámci výchovy může využívat různé odborné metody. Na žáky působí svou osobností a přirozenou autoritou. Při výchově žáků je má naučit efektivně se učit a vést je k dobrým mezilidským vztahům.⁷⁶

Učitel pohlíží na žáka z hlediska výuky, která spočívá v jednosměrném působení na žáka, který je jejím objektem. Úkolem učitele je ho dále vést a formovat. Učitel zastává funkci kompetentního a zodpovědného subjektu, žák je brán jako nekompetentní, neinformovaný a nezodpovědný objekt edukace. V praxi učitel projevuje zájem o předpoklady žáka, aby byl schopen ho dobře vést. Také se zajímá o metody a prostředky, které budou pro žáka

⁷² PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, 271 s. ISBN 978-80-7367-567-7. Str. 17.

⁷³ ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

⁷⁴ MARÁDOVÁ, Eva. *Ochrana dětí v každodenní práci školy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, 36 s. ISBN 978-80-86991-33-7. Str. 5.

⁷⁵ KALHOUS, Zdeněk a kol. *Školní didaktika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 447 s. ISBN 80-7178-253-X. Str. 121–140.

⁷⁶ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Problémy s chováním ve škole – jak na ně: individuální výchovný plán*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 198 s. ISBN 978-80-7478-026-4. Str. 26–27.

nejúčinnější.⁷⁷ Role učitele se v průběhu existence jeho profese změnila a i nadále se mění. Hlavním posláním učitele bylo vždy učit žáky – přednášet, vysvětlovat, zkoušet či známkovat. V současné době funguje učitel spíše jako organizátor, usměrňovatel a tvůrce různých činností a aktivit.⁷⁸

Subjektem edukace je žák, který by měl být ve škole středem pozornosti. Zároveň je pro úspěšnou výuku podstatná znalost žáků a jejich potřeb a zájmů. Přitom je nutné udržovat rovnováhu mezi potřebami žáka, třídy i společnosti, taktéž mezi právy žáka a právy učitele.⁷⁹ Důležitý je i způsob, kterým se učitel na žáka dívá, protože ho tím často determinuje. To může později ovlivnit chování a výkon žáka. V daném případě pak vzniká „nálepkování“, kdy učitel předpokládá, že žák bude mít výsledky dle jeho očekávání. Následně může nastat situace, kdy učitel žákovi předem určí, jak se má vyvíjet. Žák je pak omezen očekáváním svého okolí – učitelů, rodičů i spolužáků.⁸⁰

Pro dobrého pedagoga jsou důležité hlavně **kompetence učitele**, které PRŮCHA definuje jako „*soubor profesních dovedností a dispozic, kterými má být vybaven učitel, aby mohl efektivně vykonávat své povolání.*“⁸¹ Mají vliv na výuku i na kvalitu managementu třídy. Nejen žák, ale i učitel se podílí na dobrých výsledcích žáka. Zároveň může mít i vliv na jejich neúspěších, horších výsledcích, špatném chování nebo na jejich problémech.⁸²

ŠVEC dělí kompetence učitele na: kompetence k vyučování a výchově, osobnostní kompetence a rozvíjející kompetence. Kompetence k vyučování a výchově je složena ze tří částí – psychopedagogické kompetence (tvorba postupů při vyučování a výchově žáků a jejich uskutečnění), komunikativní kompetence (komunikace se žáky v rámci různých situací) a diagnostické kompetence (schopnost diagnostikovat vědomosti a dovednosti žáků, jejich způsoby učení, vzájemné vztahy ve třídě, aj.). Osobnostní kompetence je vázána na pedagogické působení, do kterého lze zařadit například odpovědnost učitele za svá

⁷⁷ KALHOUS, Zdeněk a kol. *Školní didaktika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 447 s. ISBN 80-7178-253-X. Str. 65–66.

⁷⁸ NELEŠOVSKÁ, Alena. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2005, 171 s. ISBN 8024707381. Str. 12.

⁷⁹ KALHOUS, Zdeněk a kol. *Školní didaktika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 447 s. ISBN 80-7178-253-X. Str. 65.

⁸⁰ AUGER, Marie-Thérèse a Christiane BOUCHARLAT. *Učitel a problémový žák: strategie pro řešení problémů s kázní a učením*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 121 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-907-0. Str. 38.

⁸¹ PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8. Str. 103.

⁸² MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Problémy s chováním ve škole – jak na ně: individuální výchovný plán*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 198 s. ISBN 978-80-7478-026-4. Str. 31.

rozhodnutí, jejich důsledky, přizpůsobivost, empatii i schopnost přijímat ostatní – žáky a rodiče.⁸³

Kromě výchovy a vzdělávání jsou úkolem pedagoga také další činnosti, které jsou uvedeny v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, VZPP, v § 22b. Jedná se o povinnost vykonávat své povolání podle zásad a cílů vzdělávání, hájit práva dítěte a uznávat je, chránit život dítěte a zabraňovat rizikovému chování, podílet se na pozitivní atmosféře školy a informovat žáky a zákonné zástupce o výchově a vzdělávání.⁸⁴

2.2 Poradenská a preventivní úloha – Školní poradenské pracoviště

Problematika školního poradenského pracoviště je obsažena ve **vyhlášce č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školních poradenských zařízeních, VZPP**. Škola poskytuje bezplatné poradenství žákům, studentům a jejich zákonným zástupcům. Cílem je vytvářet podmínky pro správný fyzický i psychický vývoj žáků, rozvoj jejich osobnosti, plnění vzdělávacích potřeb, rozvoj dovedností, postojů a zájmů, rozpoznání speciálních vzdělávacích potřeb, preventivně působit v rámci vzdělávacích a výchovných problémech, jejich řešení aj.⁸⁵

Ředitel základní, střední a vyšší odborné školy má dle této vyhlášky povinnost zajistit ve škole školní poradenské pracoviště, ve kterém působí výchovný poradce a školní metodik prevence, kteří spolupracují s třídními učiteli a s dalšími pedagogickými pracovníky školy. Může zde také působit školní psycholog a školní speciální pedagog. Škola vytváří program poradenských služeb, který obsahuje činnost pedagogických pracovníků a preventivní program školy.⁸⁶ V rámci své činnosti spolupracuje s OSPOD, zdravotnickými zařízeními, případně i s dalšími orgány a institucemi.⁸⁷

Výchovný poradce je hlavní osobou z řad učitelů, která na základních a středních školách nabízí žákům poradenství. Výchovným poradcem se může stát jakýkoli učitel, podmínkou je

⁸³ ŠVEC, Vlastimil, ed. *Pedagogická příprava budoucích učitelů: problémy a inspirace*. Brno: Paido, 1999. 163 s. ISBN 80-85931-70-2. Str. 22–23.

⁸⁴ ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 22b.

⁸⁵ ČESKO. Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školních poradenských zařízeních, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 1–2.

⁸⁶ ČESKO. Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školních poradenských zařízeních, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 7.

⁸⁷ MARÁDOVÁ, Eva. *Ochrana dětí v každodenní práci školy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, 36 s. ISBN 978-80-86991-33-7. Str. 28.

studium dle vyhlášky 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, VZPP. Toto studium navštěvuje na vysokých školách jako celoživotní vzdělávání. Činnost výchovného poradce je obsažena ve výše uvedené vyhlášce. Zabývá se poradenskou, metodickou a informační činností, která zahrnuje kariérové poradenství, vyhledávání žáků ohrožených negativním vývojem nebo s problémy ve vzdělávání, diagnostiku speciálních vzdělávacích potřeb, metodickou pomoc pedagogickým pracovníkům a další. Při výkonu své profese spolupracuje s ostatními poradenskými pracovníky i s vedením školy.⁸⁸ Mimo školu spolupracuje také s pedagogickými poradnami, odbornými lékaři, OSPOD, policií apod.⁸⁹ Konzultace poskytuje žákům, rodičům i kolegům během konzultačních hodin. Jeho povinností je vedení dokumentace, ve které zaznamenává své šetření, jejich výsledky a průběh poskytnuté péče v oblasti individuální i skupinové.⁹⁰

Školní metodik prevence je učitel, který funguje jako poradce a současně zajišťuje preventivní opatření rizikového chování u žáků a studentů. Cílem jeho práce je primární prevence, která se zaměřuje na rizikové projevy chování, jako je například šikana, kyberšikana, násilí, rasismus, záškoláctví, závislostní chování a poruchy příjmu potravy. Může jím být ustanoven kterýkoli učitel, pod podmínkou kvalifikace dané vyhláškou č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků, VZPP. Jeho náplní práce je metodická, koordinační, informační a poradenská činnost, například jde o tvorbu preventivního programu školy, koordinaci aktivit týkajících se sociálně patologických jevů, pomoc pedagogickým pracovníkům při jejich prevenci, informování o problematice sociálně patologických jevů, vyhledávání žáků s rizikem výskytu sociálně patologických jevů. Hlavní činností je vytvářet minimální preventivní program školy a spolu s ostatními pedagogy ho uskutečňovat. Tento program se vytváří každý školní rok podle preventivní strategie školy jako součásti školního vzdělávacího programu, a také z priorit a potřeb školy.⁹¹

Jeho náplní práce je metodická, koordinační, informační a poradenská činnost. Obsahuje tvorbu minimálního preventivního programu školy, koordinaci aktivit v oblasti prevence

⁸⁸ KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, 258 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4502-2. Str. 29–31.

⁸⁹ MATOUŠEK, Oldřich, ed. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*. Vydání první. Praha: Portál, 2017. 207 stran. ISBN 978-80-262-1242-3. Str. 85.

⁹⁰ KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, 258 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4502-2. Str. 33–37.

⁹¹ KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, 258 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4502-2. Str. 51–54.

záškoláctví, závislostí, násilí, zneužívání, kriminálního chování aj., pomoc učitelům v rámci prevence sociálně patologických jevů, vyhledávání žáků s rizikem výskytu sociálně patologického chování, poskytování poradenství a další.⁹²

2.3 Spolupráce s rodinou

„*Spolupráce je obecně charakterizována jako základní forma sociálního chování v sociálních interakcích, jejímž obsahem je společná cesta všech zúčastněných k cíli.*“ Spolupráce školy s rodinou je velmi podstatná. Můžeme říci, že jejím výsledkem je úspěšnost žáků, spokojenost rodičů i dětí a dobrý běžný život, protože škola má na rodinu velký vliv. Míra spolupráce také zasahuje do klimatu školy a do vyučovacího procesu.⁹³

Podle PRŮCHY je nemožné, aby ve školách fungovalo vzdělávání bez spolupráce rodičů s učiteli. Dříve se lidé mylně domnívali, že vzdělávací role učitele a rodičů jsou dvě různé činnosti. Pedagogové mají vzdělávat, tedy rozvíjet poznávací schopnosti dětí a rodiče mají vychovávat.⁹⁴ Řešily se pouze absence ve vyučování, špatné chování nebo známky dítěte. Až v průběhu sedmdesátých a osmdesátých let 20. století byli rodiče častěji zváni do školy. Jednali s učiteli o výsledcích žáků. Později jim bylo umožněno více se podílet na chodu školy, na učebních aktivitách, mohli také více konzultovat s učiteli. Během devadesátých let se rodiče mohli díky nové legislativě více zapojovat do rozhodování o dění ve škole.⁹⁵ Dnes se zastává názor, že škola a rodina musí spolupracovat a navzájem komunikovat.⁹⁶ Rodiče hrají ve výchově a vzdělávání dětí významnou roli, naučí ho mnoho znalostí, dovedností i způsobů chování. Na to následně škola navazuje a dané znalosti a dovednosti rozvíjí a prohlubuje. U některých dětí tomu tak ale není a škola musí začít od začátku nebo je přeučit špatným způsobům.⁹⁷

MERTIN zastává názor, že spolupráce školy s rodiči by měla začít probíhat před vstupem dítěte to první třídy. Rodiče následně berou tuto spolupráci jako součást návštěvy školy a pokud nastane nějaký problém, je možné vycházet z předchozí spolupráce. Naopak

⁹² MARÁDOVÁ, Eva. *Ochrana dětí v každodenní práci školy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, 36 s. ISBN 978-80-86991-33-7. Str. 29–30.

⁹³ POHNĚTALOVÁ, Yveta. *Vztahy školy a rodiny: případové studie*. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 178 stran. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-626-1. Str. 9.

⁹⁴ PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, 271 s. ISBN 978-80-7367-567-7. Str. 174.

⁹⁵ PRŮCHA, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 935 s. ISBN 978-80-7367-546-2. Str. 319.

⁹⁶ PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, 271 s. ISBN 978-80-7367-567-7. Str. 174.

⁹⁷ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Problémy s chováním ve škole – jak na ně: individuální výchovný plán*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 198 s. ISBN 978-80-7478-026-4. Str. 90.

v případě vzniku problému je velmi obtížné se s rodiči teprve seznamovat. Důležité na spolupráci je vidět společný zájem v co nejlepších výsledcích dítěte a v jeho práci. Učitel musí rodiče respektovat a považovat za sobě rovného odborníka a zaměřit se na pomoc dítěti v případě výskytu problémů. Povinností rodičů při jednání s učitelem je bezesporu obhajoba a ochrana dítěte. Měli by se za dítě postavit, protože jsou pro něho jistotou a bezpečím.⁹⁸

Spolupráce s rodiči probíhá v následujících oblastech: vzdělávání, výchova a aktivní zapojení rodičů. V rámci vzdělávání jsou rodičům sdělovány cíle, průběh a výsledky žáků, učitelé jim nabízejí podněty ke zlepšení domácí přípravy, možnost poradenství nebo informace o individuálním studijním plánu. V oblasti výchovy jsou rodiče informováni o chování dítěte a o případných výchovných opatřeních. Poslední částí je aktivní zapojení rodičů, kdy se účastní na mimoškolních aktivitách, podílí se na školních projektech nebo navštěvují exkurze či besedy s odborníky.⁹⁹

Mezi obvyklé formy kooperace mezi učitelem a rodiči patří: vítání rodičů a navození přátelské atmosféry, zpráva (učitel alespoň dvakrát ročně informuje rodiče o jejich dítěti a následně na ni rodiče odpoví), individuální konzultace, rodičovské schůzky, sdružení rodičů, rada školy, školní publikace (časopisy, letáky o dění ve škole), apod.¹⁰⁰

O roli rodičů se zmiňuje i **zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, VZPP**. Hovoří zde o **zákonném zástupci**. Jedná se o toho, který zastupuje práva a povinnosti dítěte. Mohou jím být rodiče, osvojitel, poručník, pěstoun, opatrovník nebo ředitel dětského domova.¹⁰¹ Zákonní zástupci jsou povinni zaručit, aby žák chodil do školy, účastnit se jednání, která se týkají žáka, oznámit škole změnu zdravotní způsobilosti, zdravotních obtíží nebo jiných podstatných skutečností, omlouvat a zdůvodnit nepřítomnost žáka ve vyučování a sdělit škole informace důležité pro žákovo vzdělávání a bezpečnost.¹⁰²

V rámci tohoto zákona, § 167 a § 168, získali rodiče právo podílet se na fungování školy prostřednictvím **školské rady**, která funguje na základních, středních a vyšších odborných

⁹⁸ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Problémy s chováním ve škole – jak na ně: individuální výchovný plán*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 198 s. ISBN 978-80-7478-026-4. Str. 90–91.

⁹⁹ VALIŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. 456 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3357-9. Str. 333–334.

¹⁰⁰ ČAPEK, Robert. *Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 184 s., [8] s. obr. příl. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4640-1. Str. 28.

¹⁰¹ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Problémy s chováním ve škole – jak na ně: individuální výchovný plán*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 198 s. ISBN 978-80-7478-026-4. Str. 106.

¹⁰² ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 22.

školách. Do jejích kompetencí spadá např. schválení školního řádu a pravidel hodnocení, jednání o návrhu rozpočtu školy nebo o vzdělávacích programech. Je složena z učitelů, rodičů a zástupců zřizovatele, kdy každá skupina tvoří jednu třetinu.¹⁰³

2.4 Spolupráce v rámci volnočasových aktivit

Volný čas je „čas, s kterým člověk může nakládat podle svého uvážení a na základě svých zájmů.“¹⁰⁴ Výchovou a vzděláváním ve volném čase se zabývá pedagogika volného času. PRŮCHA říká, že je to „disciplína pedagogiky, zaměřená na výchovné a vzdělávací prostředky, napomáhající autonomnímu a smysluplnému využívání volného času dětí, dospívajících i dospělých.“¹⁰⁵

V minulosti byla pedagogika volného času jako věda spíše nedoceňována, ale v současnosti je brána jako velmi důležitá součást života dětí a mládeže. Jedná se o všechny aktivity, které děti vykonávají mimo školní výuku. Svůj volný čas mohou vyplnit přípravou do školy, sportovními či kulturními aktivitami, ale mohou čas trávit také opačně, například kriminální činností. Z uvedeného důvodu vyplývá, že je pedagogika volného času vysoce důležitá. Pedagogika volného času se zabývá aktivitami sloužícími pro správné trávení volného času dětí a mládeže, naplní práce školských a jiných zařízení, která poskytují tyto aktivity, a teorií a výzkumem trávení volného času dětí a mládeže.¹⁰⁶

Volný čas obsahuje: odpočinek, zájmové aktivity, zábavu, nepovinné vzdělávání aj. Pedagogika volného času se snaží ovlivňovat žáky skrze trávení volného času a tím je vede k pocitu uspokojení a seberealizace, ale i k rozvoji individuálních zájmů. Zaujímá také preventivní funkci vůči nežádoucímu chování mládeže. Vyvíjí snahu ukázat jim vhodné a smysluplné trávení volného času. Možnosti nabídky jsou široké, například aktivity přírodovědné, sportovní, turistické, technické a umělecké, a velmi často jsou zajišťovány kvalifikovanými pedagogy. S pedagogikou volného času souvisí koncept animace. Jedná se

¹⁰³ PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, 271 s. ISBN 978-80-7367-567-7. Str. 174–175.

¹⁰⁴ PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8. Str. 274.

¹⁰⁵ PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8. Str. 161.

¹⁰⁶ PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, 271 s. ISBN 978-80-7367-567-7. Str. 92–93.

o výchovnou koncepci, jejímž cílem je podpora mládeže k seberealizaci pomocí zájmových aktivit, která vede k odolnosti vůči negativním sociálním vlivům.¹⁰⁷

Zájmové činnosti dětí a mládeže jsou uskutečňovány v rámci institucí pro výchovu mimo vyučování a zájmové vzdělávání ve volném čase. Patří zde: školní družiny a školní kluby, základní umělecké školy, jazykové školy a střediska pro volný čas dětí a mládeže.¹⁰⁸

Školní družiny a školní kluby jsou instituce, které zajišťují výchovu a péči o děti mimo vyučování, jedná se převážně o děti zaměstnaných rodičů.¹⁰⁹ Školní družiny navštěvují žáci prvního stupně, především ve věku 6–10 let. Školní kluby jsou určeny pro žáky druhého stupně (6. – 9. třída), nabízí jim různé zájmové činnosti.¹¹⁰ Ve školních družinách jsou děti rozděleny do několika oddělení po nejvýše 30 žácích. Počet dětí se ale v průběhu dne mění, některé děti odcházejí do kroužků nebo jiných zájmových aktivit, závisí také na době, kdy si pro ně rodiče nebo jiní rodinní příslušníci přijdou. I školní družiny mohou nabízet zájmové kroužky, které mohou navštěvovat i nepřihlášení žáci.¹¹¹ Kromě zájmových činností školní družina zahrnuje také činnosti odpočinkové (hry, četba, vyprávění), rekreační (pohybové aktivity na školním hřišti nebo zahradě), sebeobslužné (hygienické a kulturní návyky) a veřejně prospěšné (dobrovolná práce, ochrana životního prostředí). V rámci školních družin a školních klubů se mohou žáci připravovat na vyučování, píšou domácí úkoly, hrají didaktické hry nebo se dále vzdělávají prostřednictvím dalších činností, jako jsou například procházky.¹¹²

Střediska pro volný čas dětí a mládeže můžeme nazývat také jako domy dětí a mládeže nebo jako stanice zájmových činností. Poskytují dětem a mládeži různé zájmové kroužky, kurzy, soutěže, prázdninové tábory a další aktivity.¹¹³ Jejich cílem je uskutečňovat skrze zájmovou činnost rekreační a výchovně-vzdělávací funkci. Stanice zájmových činností se

¹⁰⁷ PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, 271 s. ISBN 978-80-7367-567-7. Str. 93.

¹⁰⁸ PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, 271 s. ISBN 978-80-7367-567-7. Str. 93–94.

¹⁰⁹ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008, 221 s. ISBN 978-80-7367-423-6. Str. 112.

¹¹⁰ PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, 271 s. ISBN 978-80-7367-567-7. Str. 93.

¹¹¹ PÁVKOVÁ, Jiřina a Bedřich HÁJEK et al. *Školní družina*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2007, 154 s. ISBN 978-80-7367-268-3. Str. 10.

¹¹² PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008, 221 s. ISBN 978-80-7367-423-6. Str. 114–115.

¹¹³ PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, 271 s. ISBN 978-80-7367-567-7. Str. 94.

zaměřují pouze na jednu zájmovou oblast. Mezi tyto oblasti patří: společenskovední, estetickovýchovné, tělovýchovné, sportovní, turistické, technické a přírodovědné činnosti.¹¹⁴

Jako vedoucí volnočasových aktivit mohou pracovat nejen pedagogové volného času, ale i poradci volného času, animátoři, sociální pracovníci, vychovatelé, pečovatelé, teologové, učitelé sportu nebo hudby, učitelé řemesel, mistři odborného výcviku, učitelé tance, plavčíci a další.¹¹⁵

Pedagog volného času je pracovník, který spolupracuje se všemi věkovými kategoriemi, sociálními vrstvami i národnostmi. Náplní jeho práce je ukázat, že volný čas je prostor, kdy může jedinec sám svobodně vytvářet vlastní zkušenosti. Výchovné pracovníky ve volném čase je možné rozdělit na pedagogy volného času (poradce a animátory) a učitele, referenty, vedoucí, plánovače a vědce. Pedagogové volného času musí mít: schopnost komunikace a poradenství, schopnost animace a vytváření programů, schopnost organizace a plánování a schopnost volnočasové politiky.¹¹⁶

SHRNUTÍ

Objasnili jsme pojem pedagog a pedagogický pracovník. Charakterizovali, jaký je význam pojmů výchova, vzdělání a edukace. Popsali výchovně vzdělávací úlohu pedagoga a jeho roli v rámci poradenství ve školách. Seznámili se spoluprací pedagoga s rodiči dítěte a také s jeho rolí v rámci volnočasových aktivit.

¹¹⁴ PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008, 221 s. ISBN 978-80-7367-423-6. Str. 121–122.

¹¹⁵ VÁŽANSKÝ, Mojmir. *Základy pedagogiky volného času*. 2. dopl. vyd. Brno: Print-Typia, 2001, 175 s. ISBN 8086384004. Str. 89.

¹¹⁶ VÁŽANSKÝ, Mojmir. *Základy pedagogiky volného času*. 2. dopl. vyd. Brno: Print-Typia, 2001, 175 s. ISBN 8086384004. Str. 92–97.

3 SPOLUPRÁCE PEDAGOGA S ORGÁNEM SOCIÁLNĚ-PRÁVNÍ OCHRANY DĚTÍ

Spolupráce školy a OSPOD je uvedena v ZOSPOD, v § 32 odst. 1 písm. g) následovně: „*Obecní úřad při péči o děti uvedené v § 6 spolupracuje se školami, pověřenými osobami, zájmovými sdruženími a dalšími subjekty.*“¹¹⁷

Pokud pedagog zjistí, že žák má nějaké problémy, většinou daný případ probírá nejprve s ostatními kolegy. Očekává od nich podporu a návrhy řešení. Teprve později se případ projednává na pedagogické radě nebo jiné poradě, kterou svolalo vedení školy.¹¹⁸ V závažnějších případech nebo v neobvyklých situacích jedná výchovný poradce nebo vedení školy s vnějšími subjekty. Tato spolupráce probíhá nejčastěji s psychology, speciálními pedagogy, sociálními pracovníky (např. z OSPOD), policisty a lékaři. V oblasti institucí jde o pedagogicko-psychologické poradny, speciálně pedagogická centra, střediska výchovné péče, diagnostické ústavy, aj. Všechny tyto instituce nabízí učitelům, žákům a rodičům odbornou pomoc při výskytu výukových a výchovných problémů.¹¹⁹

HELLEBRANDOVÁ říká, že by při jednání více subjektů neměly všechny strany jednat samy za sebe, ale měly by pracovat společně, vzájemně spolupracovat a kooperovat. Úkolem každého z nich je chránit dítě. Pouze spojení všech institucí může vést ke komplexní ochraně. Jejich nespolupráce může dítěti způsobit újmu, přestože všichni jednají v jeho nejlepším zájmu. Podstatné je jednat rychle a společně.¹²⁰ ŠEDIVÁ hovoří o efektivnosti práce, u níž se očekává vzájemná kooperace, spolupráce a informovanost. Nutností je také výměna informací mezi všemi účastníky.¹²¹

¹¹⁷ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 32, odst. 1, písm. g).

¹¹⁸ LAZAROVÁ, Bohumíra. *Netradiční role učitele: o situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. Brno: Paido, 2005. 70 s. ISBN 80-7315-115-4. Str. 30.

¹¹⁹ LAZAROVÁ, Bohumíra. *Netradiční role učitele: o situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. Brno: Paido, 2005. 70 s. ISBN 80-7315-115-4. Str. 37.

¹²⁰ HANUŠOVÁ, Jaroslava a Kateřina HELLEBRANDOVÁ. *Interdisciplinární spolupráce*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 24 s. ISBN 80-86991-79-2. Str. 5.

¹²¹ ŠEDIVÁ, Marie a kol. *Metodický rámec interdisciplinární spolupráce na místní úrovni při řešení případů domácího násilí*. V Praze: Bílý kruh bezpečí, 2007. 54 s. ISBN 978-80-239-9449-0. Str. 7.

Nejčastěji probíhá spolupráce mezi školami a OSPOD při oznamování informací o dětech uvedených v § 6, podávání informací o těchto dětech, účast na případových konferencích a sdělení školám, zda po oznámení OSPOD shledal nebo neshledal dítěte jako ohrožené.¹²²

Škola vyhledává pomoc OSPOD v případě, že s ní rodiče nechtějí spolupracovat, když má podezření na zneužívání nebo na zanedbávání dítěte. OSPOD pak nabídne rodičům a dítěti odbornou pomoc.¹²³ Pokud rodiče nezvládají svoji situaci, sami často vyhledají pomoc OSPOD. Většinou jde o výchovné problémy, problémy v rodině a sociální otázky rodiny. OSPOD jim následně poskytne poradenství nebo uloží výchovné opatření.¹²⁴ Uvedená opatření jsou obsažena v § 13 ZOSPOD, jedná se o napomenutí, stanovení dohledu nad dítětem, uložení omezení a povinnost využít odborné poradenství.¹²⁵ Pokud i přesto rodiče neplní své povinnosti, může být soudem jejich rodičovská odpovědnost omezena nebo odejmuta.¹²⁶ Dále se na OSPOD obrací také výchovný poradce během řešení závažných problémů, zvláště v případě, že se mu nepodařilo problém napravit. Následně případ předá OSPOD.¹²⁷

Spolupráce školy a OSPOD je dále upravena v § 52 a 53 ZOSPOD. Pracovníci OSPOD dle tohoto zákona mají právo navštěvovat dítě v místě jeho bydliště, ve škole a ve školském zařízení. Cílem těchto návštěv je zjistit, jak se rodiče o dítě starají, jak vypadají podmínky, ve kterých dítě žije a jak se chová. Mají také právo si opatřit zvukové nebo obrazové záznamy.¹²⁸ Pokud probíhá ve škole pohovor pracovníka OSPOD s dítětem, není nutné, aby byl přítomen pedagog, protože pracovníci OSPOD jsou oprávněni vést s dítětem pohovor samostatně.¹²⁹ Výslech žáka sociálním pracovníkem musí být pokud možno krátký a podle daných zásad.¹³⁰

¹²² ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Tematická zpráva Spolupráce základních škol s orgány sociálně-právní ochrany dětí*. [online]. [cit. 2019-3-29]. Dostupné z:

http://www.csicr.cz/html/TZ_ospod/html5/index.html?&locale=CSY&pn=5. Str. 5.

¹²³ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. Vydání druhé, přepracované. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 363 s. ISBN 978-80-7478-356-2. Str. 304.

¹²⁴ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Problémy s chováním ve škole – jak na ně: individuální výchovný plán*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 198 s. ISBN 978-80-7478-026-4. Str. 111–112.

¹²⁵ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 13.

¹²⁶ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Problémy s chováním ve škole – jak na ně: individuální výchovný plán*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 198 s. ISBN 978-80-7478-026-4. Str. 113.

¹²⁷ KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, 258 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4502-2. Str. 36.

¹²⁸ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 52.

¹²⁹ Komenský: Odborný časopis pro učitele základní školy, 2015, 140 (01) [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné

V § 53 odst. 1 zákon ukládá školám a školským zařízením povinnost sdělit na žádost OSPOD informace, které potřebuje. Neplatí zde povinnost dodržovat mlčenlivost, pokud se jedná o týrání, zanedbávání nebo zneužívání dítěte.¹³¹ Právě od pedagogů získají pracovníci OSPOD mnoho podstatných informací o dítěti, o jeho obvyklém chování nebo o jeho odlišném chování během poslední doby. Pedagogové se s dítětem setkávají téměř denně, a proto dítě a jeho chování znají dobře. Sdělení se často týkají projevů a změn chování dítěte a zhoršení jeho prospěchu nebo zdravotního stavu.¹³²

3.1 Oznamovací povinnost

ZOSPOD v § 10 odst. 4 hovoří mj. o povinnosti škol a školských zařízení oznámit OÚ ORP informace o dětech uvedených v § 6 ihned poté, co se tyto informace dozví. Na požádání jim může OÚ ORP odeslat do 30 dnů oznámení, jestli shledal nebo neshledal, že je dané dítě ohrožené.¹³³ V §59c říká, že každá fyzická osoba, která je pověřená nebo odpovědná za školu, a neoznámí obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, že ví o dítěti, které je uvedené v § 6, se dopustí správního deliktu.¹³⁴ V tomto případě se nejedná o porušení mlčenlivosti, protože se tímto sdělením chrání zájmy dítěte.¹³⁵ Zároveň má podle § 7 pedagog právo, jako kterýkoli jiný člověk, upozornit OSPOD, že rodiče porušili své povinnosti nebo zneužili svá práva ve vztahu k dítěti, sdělit, že tyto povinnosti nemohou plnit nebo oznámit, že jde o děti uvedené v § 6.¹³⁶ Stejně tak má dítě dle § 8 právo požádat OSPOD, ale také školy a školská zařízení, o pomoc v případě ohrožení svého života nebo práv. Tyto orgány jsou povinny mu poskytnout náležitou pomoc, i bez souhlasu rodičů.¹³⁷

z: https://katedry.ped.muni.cz/pedagogika/wp-content/uploads/sites/17/2016/01/komensky_01_140_tisk.pdf. Str. 56.

¹³⁰ KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 151 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-945-3. Str. 108.

¹³¹ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 53.

¹³² BRZOBOHATÝ, Robin a kol. *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte: metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*. Vydání první. Brno: Tribun EU, 2015. 118 stran. ISBN 978-80-263-1010-5. Str. 13.

¹³³ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 10 odst. 4.

¹³⁴ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 59c.

¹³⁵ BLÁŽKOVÁ, Blanka. *Vybrané formy rizikového chování: [materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence na ZŠ a SŠ]*. Praha: Josef Raabe, 2011. 46 s. Dobrá škola. Výchovné poradenství, 4. ISBN 978-80-87553-25-1. Str. 9.

¹³⁶ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 7.

¹³⁷ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 8.

Není přímo určeno, ve kterých případech je povinné, doporučené nebo není vůbec nutné, aby škola kontaktovala OSPOD. Vždy záleží na vzájemné komunikaci. Pokud je oznámení shledáno jako nedůvodné, jedná se o lepší variantu, než pokud by se situace podcenila nebo zanedbala. To by následně mohlo mít závažné následky, kterým se mohlo předejít. Avšak některé případy mohou školy řešit samy v rámci svých kompetencí a pravomocí. Například při výskytu výchovných problémů případ řeší nejprve výchovný poradce školy a až po vyčerpání svých možností předá dítě do péče OSPOD.¹³⁸

3.2 Činnost sociálních pracovníků a kurátorů pro děti a mládež

OSPOD je ve větších úřadech rozčleněn do více částí, není to však určeno zákonem. Většinou se dělí na oddělení péče o dítě a na oddělení sociální prevence, která navzájem spolupracují. Oddělení péče o dítě je složeno ze sociálních pracovníků a oddělení sociální prevence z kurátorů pro děti a mládež. Na menších úřadech nejsou oddělení, ale jejich činnost je rozdělena na sociální pracovníky a kurátory pro děti a mládež.¹³⁹

Sociální pracovníci se věnují péči o rodinu a děti, vykonávají šetření v místě, kde děti žijí (ve školách, v bydlišti) a zkoumají, jestli dítě žije v dobrých životních podmínkách. Na šetření chodí buď z vlastního rozhodnutí, na základě anonymního oznámení, na žádost soudu nebo při oznámení institucí. Do jejich agendy spadá sanace rodin, tj. pomoc rodinám s narušenými základními funkcemi.¹⁴⁰ Poskytují také sociálně-právní poradenství a odbornou pomoc. Pokud je zdraví, život nebo vývoj dětí nebo mladistvých vážně ohrožen, mohou podat soudu návrh na nařízení předběžného opatření.¹⁴¹

Kurátoři pro děti a mládež nabízí odborné poradenství a možnost terapie pro rodiny, jejichž dítě je ohroženo na vývoji. Soustředí se na děti, jejichž rodiče si neplní své povinnosti.¹⁴² Zabývají se i dětmi, které provedly čin jinak trestný, mladistvými, kteří vykonali provinění nebo přestupek a dětmi a mladistvými, u nichž se objevují znovu poruchy chování nebo výchovné problémy. Dále je jejich prací vedení spisové dokumentace

¹³⁸ Komenský: Odborný časopis pro učitele základní školy, 2015, 140 (01) [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: https://katedry.ped.muni.cz/pedagogika/wp-content/uploads/sites/17/2016/01/komensky_01_140_tisk.pdf. Str. 55.

¹³⁹ KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, 258 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4502-2. Str. 23.

¹⁴⁰ KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, 258 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4502-2. Str. 23.

¹⁴¹ MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. Vydání druhé, přepracované. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 363 s. ISBN 978-80-7478-356-2. Str. 304–305.

¹⁴² MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. Vydání druhé, přepracované. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 363 s. ISBN 978-80-7478-356-2. Str. 305.

o nezletilých s výše uvedenými problémy. Navštěvují děti a mladistvé s nařízeným dohledem, domlouvají pomoc s odborníky, spolupracují s policií a předkládají soudu návrhy na zahájení trestného řízení a na vydání předběžného opatření – v případě souvislosti s dětmi a mladistvými. Fungují také jako opatrovníci nezletilých dětí v řízení o ústavní výchově, kontrolují zachovávání jejich práv a navštěvují je v těchto ústavech.¹⁴³

3.3 Individuální plán ochrany dítěte

Podle ZSPOD § 10 odst. 3 písm. c) a d) je OSPOD povinen pravidelně zhodnocovat, v jaké situaci se dítě nachází, zda se jedná stále o dítě uvedené v § 6. Z tohoto hodnocení dále vypracovává individuální plán ochrany dítěte (dále jen „IPOD“). Tento plán obsahuje důvody ohrožení dítěte, kroky, kterými OSPOD zaručí ochranu dítěte a pomoc jeho rodině, a také časový plán. Při tom spolupracuje s dítětem, rodiči a odborníky.¹⁴⁴ IPOD je nutné vytvořit nejdéle do jednoho měsíce od zapsání dítěte do evidence OSPOD. V uvedené době pracovníci OSPOD sbírají potřebné informace, ze kterých tento plán vytvoří. Jedná se o informace od dítěte a jeho rodičů.¹⁴⁵ Při tvorbě IPOD se OSPOD přiklání k takovým krokům, které ponechají dítě v péči rodičů. IPOD je nutné aktualizovat podle současné situace dítěte, zvláště při výchovných opatřeních, ústavní či ochranné výchově nebo při svěřením dítěte do pěstounské péče nebo jiné náhradní výchovy.¹⁴⁶

Smyslem IPOD je určit ve spolupráci s rodinou dlouhodobý návrh činností, které podpoří zlepšení situace, navrhnout rodině i OSPOD způsob, kterým lze situaci změnit. Zároveň slouží jako měřítko pro zhodnocení zlepšení v rodině.¹⁴⁷

Při tvorbě IPOD se musí klást důraz na tato pravidla:

- Vytvářet pozitivní vztah mezi dítětem, rodinou a OSPOD.
- Pomáhat rodině v dosažení stanovených cílů.
- Podpořit rodinu při přijímání nutných změn (dohled, návštěvy OSPOD, apod.).

¹⁴³ KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, 258 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4502-2. Str. 23.

¹⁴⁴ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 10 odst. 3.

¹⁴⁵ Komenský: Odborný časopis pro učitele základní školy, 2015, 140 (01) [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: https://katedry.ped.muni.cz/pedagogika/wp-content/uploads/sites/17/2016/01/komensky_01_140_tisk.pdf. Str. 56.

¹⁴⁶ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 10 odst. 5.

¹⁴⁷ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 2012. 187 s. ISBN 978-80-247-4317-2. Str. 103.

- Určit společný cíl.
- Definovat práva a povinnosti všech účastníků.¹⁴⁸

IPOD využívá k docílení svého záměru služby a aktivity, které jsou rodině nabízeny. Jedná se o zdravotnické, vzdělávací, volnočasové, dobrovolnické a sociální služby a dále o socioterapeutické a psychoterapeutické aktivity.¹⁴⁹

3.4 Případové konference

Nedílnou součástí spolupráce pedagoga a OSPOD jsou i případové konference, jedná se o: „*Plánované, koordinované a pevně strukturované pracovní setkání rodičů, dítěte a odborníků, kteří pracují, pracovali nebo budou pracovat s ohroženým dítětem, jeho rodiči, popř. i s členy širší rodiny.*“¹⁵⁰

Povinností OSPOD dle ZOSPOD § 10 odst. 3 písm. e) je organizovat případové konference (dále jen „PK“), jejichž cílem je vyřešit situaci ohrožených dětí a také jejich rodin, při tom spolupracuje s rodiči a dalšími osobami (zástupci škol a školských zařízení, státních zástupců a s dalšími osobami).¹⁵¹ Cílem všech účastníků je vyměnit si navzájem informace, vyhodnotit vzniklou situaci a navrhnout společné řešení této situace.¹⁵² V rámci PK projednávají pracovníci OSPOD stav, v jakém se nachází ohrožené dítě a jeho rodina. PK se také svolává, pokud OSPOD podává návrh soudu na změnu způsobu výchovy dítěte (ústavní péče, pěstounská péče). Díky PK se předchází dlouhodobému pobytu dětí v ústavních zařízeních. Je dobré je pořádat kdykoli, když má nastat pro dítě změna ve výchově, např. při návratu dítěte z náhradní péče zpět k rodičům.¹⁵³ Podle tematické zprávy České školní inspekce se v roce 2016 škola účastnila PK pořádaných OSPOD ve 29,5 % případů, což bylo v průměru 2,2 konferencí na jednu školu.¹⁵⁴

¹⁴⁸ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Praha: Grada, 2012. 187 s. ISBN 978-80-247-4317-2. Str. 103.

¹⁴⁹ PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 187 s. ISBN 978-80-247-4317-2. Str. 106.

¹⁵⁰ BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. Praha: Portál, 2012, 158 s. ISBN 978-80-262-0181-6. Str. 14.

¹⁵¹ ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. § 10 odst. 3.

¹⁵² ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Tematická zpráva Spolupráce základních škol s orgány sociálně-právní ochrany dětí*. [online]. [cit. 2019-3-30]. Dostupné z: http://www.csicr.cz/html/TZ_ospod/html5/index.html?&locale=CSY&pn=5. Str. 5.

¹⁵³ MATOUŠEK, Oldřich, ed. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*. Vydání první. Praha: Portál, 2017. 207 stran. ISBN 978-80-262-1242-3. Str. 108–109.

¹⁵⁴ ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Tematická zpráva Spolupráce základních škol s orgány sociálně-právní ochrany dětí*. [online]. [cit. 2019-3-29]. Dostupné z: http://www.csicr.cz/html/TZ_ospod/html5/index.html?&locale=CSY&pn=5. Str. 5.

PK je možné rozdělit na klasickou PK a čtyři zvláštní typy. Svoji strukturou jsou stejné, ale liší se cíli a situací dítěte a rodiny. Záměrem těchto zvláštních typů je zaručit dítěti a jeho rodině zlepšení podmínek tak, aby bylo možné situaci dále řešit klasickou PK. Klasická PK je nejvíce používaným typem PK, je složená ze tří setkání: úvodního, průběžného a závěrečného. Při úvodní PK se poprvé setkají rodiče a dítě s odborníky. Na konci je vytvořen cíl a jsou určeny prostředky, kterými cíle dosáhnou. Průběžnou PK je myšleno každé další setkání, kdy se dohlíží na situaci a hodnotí se předem dané kroky. V průběhu se odborníci dozvídají nové informace, a proto se stanovený cíl může změnit. Při závěrečné PK se všichni účastníci setkají naposledy. Vyhodnocují situaci, navrhují další plán práce s dítětem a rodinou a vytváří další cíle.¹⁵⁵

Zvláštními typy PK jsou urgentní, motivační, metodická a expertní PK. Urgentní PK je svolávána v případě, že jsou potřeby dítěte ohroženy, ale není nutné dítě odebrat, nebo dítě není ohroženo, ale hrozí riziko, že by mohlo být ohroženo, nebo se dítě ocitlo v situaci, kdy mu a jeho rodině bylo nutné poskytnout některé služby. Motivační PK má motivovat rodinu a dítě v případě, že nechtějí spolupracovat při plnění domluveného plánu. Jinak by mohlo dojít ke zhoršení situace nebo k odebrání dítěte. Metodickou PK svolává nadřízený metodický orgán (magistrát, krajský úřad nebo OSPOD). PK se účastní také metodik nadřízeného orgánu, jehož úkolem je přidat svůj odborný pohled při vyhodnocování situace a pomoci tak pracovníkům OSPOD. Zabývají se obtížnými a složitými případy ohroženého dítěte. Konají se obvykle bez přítomnosti rodičů. Expertní PK je svolávána ve velmi složitých případech, kdy jsou přizváni i další odborníci, jako např. soudní znalci a věhlasní odborníci, kteří se těmto problémům věnují. Jejich cílem je rozšířit možnosti řešení a motivovat rodiče i děti k uskutečňování daného plánu. Rodiče zde většinou nejsou přítomni.¹⁵⁶

PK je možné zaměnit s **výchovnou komisí**. Jde však o úplně odlišný druh setkání. Výchovná komise je jednání, kterého se účastní ředitel školy, třídní učitel, výchovný poradce, školní metodik prevence, zástupce OSPOD, zástupce pedagogicko-psychologické poradny a zákonný zástupce žáka. Je možné přizvat i další odborníky. Svolávají se z důvodu

¹⁵⁵ BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. Praha: Portál, 2012, 158 s. ISBN 978-80-262-0181-6. Str. 33–36.

¹⁵⁶ BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. Praha: Portál, 2012, 158 s. ISBN 978-80-262-0181-6. Str. 36–42.

výchovných nebo vzdělávacích problémů žáka. Cílem konání není vyřešení problému, spíše snaha nalézt nové úkoly, doporučení a rady.¹⁵⁷

SHRNUTÍ

Uvedli jsme případy spolupráce pedagogů s kurátory pro děti a mládež. Seznámili s oznamovací povinností škol a s činností pracovníků orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který tvoří sociální pracovníci a kurátoři pro děti a mládež. Charakterizovali individuální plán ochrany dítěte a také popsali, jak probíhají případové konference a výchovné komise.

¹⁵⁷ MAJÍ NA TO!: *Výchovná komise*. [online]. [cit. 2019-03-30] Dostupné z: <http://www.majinato.cz/pdf/19-vychovna-komise.pdf>

4 VÝZKUMNÉ ŠETŘENÍ

Výzkumná část bakalářské práce se zaměřuje na spolupráci základních škol a orgánu sociálně-právní ochrany dětí, který je zastoupen kurátory pro děti a mládež v oblasti Vyškovska.

4.1 Cíle práce a výzkumné otázky

Hlavním cílem bakalářské práce je objasnit, jak probíhá spolupráce mezi pedagogem na základní škole a kurátory pro děti a mládež.

Dílčí cíle jsou:

- Zkoumat, jaké jsou nejčastější formy rizikového chování, se kterými se školy setkávají.
- Popsat, s kým se tyto problémy ve škole řeší.
- Definovat, jaké možnosti jsou využívány v rámci spolupráce pedagoga a kurátora pro děti a mládež.
- Navrhnout, jak by bylo možné tuto spolupráci zlepšit.

Výzkumné otázky jsou následující:

1. S jakým rizikovým chováním se pedagog nejčastěji setkává?
2. Jaký je postup, kterým se řeší rizikové chování a s kým?
3. Jak v dané situaci spolupracuje pedagog s rodiči žáka?
4. Jaké jsou možnosti spolupráce pedagoga s kurátorem pro děti a mládež?
5. Jak často spolupracují pedagogové s kurátory pro děti a mládež?
6. Je informovanost pedagogů o náplni práce kurátorů pro děti a mládež dostatečná?
7. Je tato spolupráce efektivní?
8. Kdo se podílí prevencí rizikového chování?

4.2 Metodologie

Byl vybrán kvalitativní typ výzkumu. „*Kvalitativní přístup je proces zkoumání jevů a problémů v autentickém prostředí s cílem získat komplexní obraz těchto jevů založený na hlubokých datech a specifickém vztahu mezi badatelem a účastníkem výzkumu. Záměrem výzkumníka provádějícího kvalitativní výzkum je za pomoci celé řady postupů a metod rozkrýt a reprezentovat to, jak lidé chápou, prožívají a vytvářejí sociální realitu.*“¹⁵⁸

Pro realizaci výzkumu byla zvolena metoda rozhovoru. Rozhovor je metoda, která se při sběru dat využívá nejčastěji. Označuje se jako hloubkový rozhovor, který ŠVARÍČEK definuje jako: „*nestandardizované dotazování jednoho účastníka výzkumu zpravidla jedním badatelem pomocí několika otevřených otázek.*“¹⁵⁹ Úkolem uvedené metody je popsat prostředí, ve kterém respondent žije a ukázat význam jevů, o kterých hovoří. Skrze hloubkový rozhovor výzkumník zkoumá členy daného prostředí a sociální skupiny. Jeho cílem je pochopit, jak funguje daná skupina. Základem rozhovoru je, že je schopen přesné odpovědi respondentů. Hloubkový rozhovor se dělí na dva druhy: na polostrukturovaný rozhovor (předem nachystané otázky) a nestrukturovaný či narativní rozhovor (pouze jedna připravená otázka, výzkumník se pak dotazuje prostřednictvím improvizovaných otázek).¹⁶⁰

4.3 Vlastní výzkum

Výzkum probíhal během dubna 2019 formou rozhovorů, kdy byli všichni oslovení respondenti ochotni se výzkumu účastnit. Jednalo se o dva výchovné poradce a dva kurátory pro děti a mládež. Byly to ženy s vysokoškolským vzděláním. Dále měla autorka možnost si krátce pohovořit se školním metodikem prevence, zástupkyní ředitele a třídním učitelem. Tyto rozhovory probíhaly spontánně, spíše bez pokládání otázek a umožnily tak autorce větší vhled do problematiky spolupráce pedagogů základních škol a kurátorů pro děti a mládež.

Vyhodnocení výzkumu bude rozděleno do dvou částí. V první části se bude zabývat pedagog a ve druhé kurátory pro děti a mládež (dále jen „PED“ a „KUR“).

¹⁵⁸ ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0. Str. 17.

¹⁵⁹ ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0. Str. 159.

¹⁶⁰ ŠVARÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0. Str. 159–160.

1. RIZIKOVÉ CHOVÁNÍ

PED – Nejčastějším rizikovým chováním je především záškoláctví, dále se často objevuje šikana a kouření. Také se pedagogové často potýkají se vztahovými problémy mezi dětmi nebo s konflikty mezi rodiči. Naopak nezaznamenávají žádné případy požívání alkoholu nebo drog. Problémem jsou spíše sociální sítě. Na jedné z dotazovaných škol to mají ošetřené takto: „*Máme ve škole zakázané mobily a máme to schválené školskou radou. V případě, že potřebují zavolat rodičům, se mohou zeptat učitele. I učitelé mají kontakt na rodiče, kdyby bylo potřeba. V době, kdy jsou na půdě školy, nesmí používat mobily. Takto se aspoň mezi sebou třeba bavit.*“ (respondent č. 1)

KUR – Kurátoři pro děti a mládež se nejčastěji setkávají taktéž se záškoláctvím, také s užíváním návykových látek a alkoholu a s nerespektováním výchovných autorit.

„*To jsou ty problémy, které piší nejvíc. Školy mají nějaké problémy, metodiky. Mají se snažit to řešit vlastními silami. Pokud neví, co dál, pak kontaktují nás.*“ (respondent č. 5)

2. POSTUP PŘI ŘEŠENÍ RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

PED – Rizikové chování žáků se řeší podle metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a podle zákona (Školský zákon a ZOSPOD). Pedagog, který se dozví o rizikovém chování, kontaktuje nejprve školní poradenské pracoviště (nejčastěji výchovného poradce), poté oznámí problém rodičům a následně si je spolu s dítětem pozve na pohovor. Podle závažnosti potom případ hlásí na OSPOD nebo policii. Někteří pedagogové případ projednávají i se školním psychologem.

Následující citace ukazuje, jak postupuje škola při výskytu krytého záškoláctví. „*Třídni učitel zaznamená zvýšenou absenci, vidí, že dítě má podepsané, že je nemocné..., protože ze zákona dítě omlouvá rodič. My každé omluvence, která je v žákovské knížce musíme věřit. Když se nám to v uvozovkách nezdá, spojujeme se s rodiči. (...) Dá se poznat, že rodiče prostě uhýbají a dítěti, aby nemělo problém ve škole, to přikryjí. (...) Do tří dnů chceme vědět, pokud dítě není omluvené a rodiče ho omlouvají zpětně, co se stalo a co se nestalo. Někteří rodiče na to nereagují, tak jim telefonujeme. Pak se může stát, že rodič ani netuší, že má dítě doma a potom ho může přikryt anebo naopak ne, ale to je jiná věc. Když to podporují, tak si vymýšlí, lžou a potom se obracíme na OSPOD.*“ (respondent č. 7)

KUR – Nejprve, pokud se jedná první incident, si kurátoři pro děti a mládež pozvou rodiče a dítě na úřad, kde se následně koná výchovně motivační pohovor, zvlášť s dítětem a zvlášť s rodiči. Kurátor se zde snaží zjistit, jaký je důvod. Pokud se jedná o opakovaný problém nebo o závažnější problém, vypracovává se IPOD, kde určují opatření a cíle.

3. VÝCHOVNÉ KOMISE

PED – Na dotazovaných základních školách jsou výchovné komise využívány. Všichni respondenti z řad pedagogů odpověděli, že výchovné komise ve školách využívají, ale ne příliš často. Četnost závisí na případech. V některém školním roce je jich více, v dalším méně. Nebývá jich však více, než deset ročně. Účastní se jich většinou výchovný poradce, zástupce ředitele a rodiče dítěte. Na účast OSPOD při výchovných komisích mají respondenti odlišné názory. Shodli se, že je nezvou, ale na jedné škole je to z důvodu špatné spolupráce a nezájmu ze strany OSPOD, na druhé škole OSPOD pouze informují o problému a následně to společně řeší – mimo výchovnou komisi. Po výchovných komisích většinou následují případové komise, kterých je již OSPOD přítomen.

Před výchovnou komisí postupuje jedna z dotázaných škol následovně: *„Ještě než máme výchovnou komisi, pozvu rodiče do školy a projednáme to. Závěr je, aby se situace napravila. (...) Když je ta situace podle nás méně řešitelná a vstřícná, ze strany rodičů, tak máme výchovnou komisi.“* (respondent č. 7)

Výchovná komise není podle jednoho respondenta v některých případech příliš účinná. *„Výchovná komise, to je úplně ten nejnižší článek, který stejně nic nevyřeší, a mnohdy ani OSPOD. Jsou situace, kdy dva roky trvalo, než se dítě dostalo tam, kde je mu lépe.“* (respondent č. 7)

KUR – Kurátoři pro děti a mládež potvrzují, že se většinou neúčastní výchovných komisí, přestože mají tu možnost. Školy problémy řeší samy. Zkušenost respondentů s výchovnými komisemi je rozdílná. Jeden respondent řekl, že v případě, že se jedná o vážnější problém, zvou i kurátory pro děti a mládež. *„Výhoda je, když se koná výchovná komise, kdy se dohodneme na nějakém postupu. Když pokračují problémy, je další výchovná komise.“* (respondent č. 5) Druhý respondent sdělil, že se výchovných komisí neúčastní, ale chodí do školy a jedná s pedagogy o daném problému. *„Chodím na setkání ve škole, ale není to přímo výchovná komise. Hledáme řešení. Záleží na problematice, která se zrovna řeší.“* (respondent č. 4)

4. SPOLUPRÁCE S RODIČI

PED – Spolupráce s rodiči probíhá velmi individuálně. Často tak záleží přímo na rodičích, jak k tomu přistoupí. *„Pokud chtějí spolupracovat, spolupracujeme...“* (respondent č. 7) Někteří rodiče například popírají problém a pak útočí na učitele. Standardně spolupráce při výskytu rizikového chování probíhá následovně: pedagog rodiče ihned kontaktuje a podle závažnosti případu je pozve do školy, při pohovoru jim pedagog (většinou výchovný poradce) vylíčí situaci, vyslechne je a případně nasměruje na odborníky – školního psychologa, psychiatra nebo pedagogicko-psychologickou poradnu. V některých případech se rodiče obrací přímo na školního psychologa.

„Jsme hodně důslední, paní zástupkyně pořád volá rodičům. Když to nefunguje, voláme na OSPOD.“ (respondent č. 1)

„Spolupráce s rodiči musí být, ale jen pokud chtějí. Nikoho sem nepřítáhnete na špagátku...“ (respondent č. 7)

KUR – U kurátorů pro děti a mládež je spolupráce s rodiči téměř totožná s postupem řešení rizikového chování. Nejprve se jedná o pohovor s rodiči i s dítětem, na jehož základě pak odkazují na odborníky – psychology a na střediska výchovné péče. Kromě pohovorů mohou spolupracovat prostřednictvím sociálních šetření, výchovných komisí nebo při tvorbě a realizaci IPOD.

5. SPOLUPRÁCE PEDAGOGŮ S KURÁTORY PRO DĚTI A MLÁDEŽ

PED – názory na spolupráci s kurátory pro děti a mládež jsou různé. Někteří respondenti ji hodnotí jako dobrou, ale jiní spíše jako špatnou. Existuje zde mnoho problémů, které uvádějí. Největším problémem je, že OSPOD nemůže sdělit škole nic, kromě toho, že se případem zabývá (§ 6 ZOSPOD). Musí dodržovat mlčenlivost. Tak to ukládá ZOSPOD. Školy potom nejsou informovány, nedostávají zpětnou vazbu. *„Oni nás zpětně neinformují. Nedávají nám vědět. Jen ve vážném případě. Zjišťujeme to jen od dětí...“* (respondent č. 1)

Dále respondenti uvedli, že OSPOD je málo pružný, je zahlcen prací a to vede k tomu, že se případy řeší velmi pomalu. *„Suplujeme roli OSPOD. Moc nám nepomáhá. Dlouho to trvá nebo se neděje vůbec nic. Udělají jen něco málo...“* (respondent č. 1) To potvrzuje i další respondent: *„Vůbec se nestarají. Musíme to řešit sami. Není žádné spojení. OSPOD neudělal nic. Poradili nám udělat kulatý stůl. K ničemu to nebylo...“* (respondent č. 3) A dodává:

„Kurátoři s námi nespolupracují, vůbec. Je to o lidech a o zájmu...“ (respondent č. 3) Naopak lepší zkušenost mají s OSPOD v Bučovicích a v Jihlavě.

KUR – Kurátoři pro děti a mládež mají na tuto spolupráci odlišný pohled. Jeden respondent uvedl, že vzájemně spolupracují. Situaci monitoruje přes výchovné poradce, kteří ho informují o chování žáků. Také zve pedagogy na úřad, kde společně jednají. „Rádi spolupracujeme se školami, pokud je to v zájmu dítěte.“ (respondent č. 4)

Druhý respondent shledává spolupráci jako nefunkční. Zastává názor, že ho školy kontaktují v případech, kdy nezvládají problém vyřešit samy. „Že bychom nějak spolupracovali, to si myslím, že ani nefunguje. My máme povinnost mlčenlivosti. Po oznámení je to pro ně vyřešené. Ani učitelé nemají kapacitu řešit jedno konkrétní dítě. Svoji povinnost starat se o děti přenesou na nás. Jsme v kontaktu s výchovným poradcem a školním psychologem. Je to individuální, jak která škola.“ (respondent č. 5)

Je nutné uvést i názor druhé strany na výše uvedené problémy ve spolupráci. „Setkala jsem se s tím, že rodiče říkají, že to školy nechtějí řešit. Nechtějí, aby se to dostalo ven. Pak totiž škola ztrácí dobrou pověst. Někdy rodiče raději dali dítě na jinou školu, když neviděli ze strany školy nějaký zájem to řešit, tak to vyřešili takto... (...) Je to o zájmu. Pokud se škola tváří, že nemá problém a nechodí na schůzky...“ (respondent č. 5)

Kurátorům pro děti a mládež byla položena otázka, zda využívají možnost navštěvovat děti ve školách, kterou jim umožňuje zákon (§ 52 ZOSPOD). Jeden respondent uvedl, že tuto možnost nevyužívá vůbec, raději pracuje v přirozeném prostředí dítěte. Druhý respondent této možnosti využívá příležitostně, ale raději ho navštíví v rodině nebo si ho i s rodiči pozve na úřad.

6. OZNAMOVACÍ POVINNOST A ZPĚTNÁ INFORMOVANOST

PED – Spolupráce mezi pedagogy a kurátory pro děti a mládež probíhá většinou minimálně jednou do měsíce, kdy pedagog využívá oznamovací povinnost. Je to velmi obtížné určit, protože záleží na aktuální situaci. Jeden respondent řekl, že během tohoto školního roku ještě nehlásil OSPOD žádný případ, ale v předešlých letech psal zprávu pro OSPOD každý měsíc. Ohlašovací povinnost školy využívají podle závažnosti případu a dále postupují podle metodického předpisu. Případy, které jsou povinni hlásit, hlásí.

„Využíváme to jen u záškoláctví. Neměli jsme v posledním období nic takového, dříve ano, ale mluvím teď o poslední době. Nic takového nebylo potřeba posledních pět let. Žádné týrání, ani zneužívání...“ (respondent č. 7)

Jak již bylo výše uvedeno, má škola právo na odpověď od OSPOD, kdy jim na jejich vlastní žádost sdělí, zda případ řeší nebo ne. Více sdělit nemohou, protože musí dodržovat mlčenlivost. To pedagogové vidí jako velký problém, protože nedostávají zpětnou vazbu. Naopak někteří tvrdí, že to chápou.

KUR – Z pohledu kurátorů pro děti a mládež využívají školy ohlašovací povinnost jednou za dva až tři měsíce, což podle jejich názoru není příliš často. Je to ale velmi nárazové. Ohledně zpětné informovanosti škol potvrzují výpověď pedagogů – pokud si o to požádají, OSPOD jim zašle oznámení, že se daným případem zabývá. „My jim sdělíme, že se záležitostí zabýváme. Více informací jim nemůžeme sdělovat. Jen obecně.“ (respondent č. 5) Výhodou mohou být výchovné komise, kde o dítěti jedná společně OSPOD i škola.

7. PŘÍPADOVÉ KONFERENCE

PED – V účasti školy na případových konferencích se názory respondentů liší. Jeden respondent řekl, že případových konferencí pořádaných OSPOD se účastní, ale pouze těch, které probíhají na půdě školy. Na jiné konference nejsou zváni. „Případová konference s námi byla tady ve škole. Přišly dvě zaměstnankyně, nic o tom případu nevěděly...“ (respondent č. 3) Výjimkou byla jedna konference, kdy OSPOD pozval zástupce školy do Bučovic. Druhý respondent udal, že se případových konferencí pořádaných OSPOD obvykle účastní. „Letos jsem ještě nebyla (...), ale loni jsem se účastnila.“ (respondent č. 7)

KUR – Oba dva respondenti uvedli, že pedagogy zvou na případové konference, ale pouze v případě, že je problém ve škole. Zástupci školy podepisují mlčenlivost, což jim dovolí s kurátory pro děti a mládež společně otevřeně jednat o dané situaci. „Ne vše, co škola hlásí, se řeší případovými konferencemi. Pokud téma souvisí se školou, pokud má přijít s nějakým řešením, tak školu zveme. Pokud školu nemusíme mít, tak ji tam nemáme.“ (respondent č. 4)

8. ČETNOST SPOLUPRÁCE PEDAGOGŮ S KURÁTORY PRO DĚTI A MLÁDEŽ

PED – Všichni respondenti se shodují, že spolupráce s kurátory pro děti a mládež je nepravidelná, záleží to na dětech a jejich aktuálních problémech. Většinou jsou s kurátory pro děti a mládež v kontaktu jednou za měsíc.

„Loňský a předloňský rok to bylo třeba dvakrát do měsíce. Jen jeden případ. (...) Letos je klid. Není to pravidelné. (...) Tak asi jednou za měsíc, víc to není.“ (respondent č. 7)

KUR – Kurátoři pro děti a mládež oba shodně vypověděli, že spolupráce se školami probíhá podle potřeby. Jeden z nich potvrdil odpověď pedagogů – jsou v kontaktu jednou za měsíc.

„Záleží to na tom, jak je problém veliký, voláme si, mailujeme si. V kontaktu jsme. Pokud je potřeba, tak častěji. Nedá se to přesně určit. Je to různé, někdy je to častěji.“ (respondent č. 5)

9. INFORMOVANOST PEDAGOGŮ O NÁPLNI PRÁCE KURÁTORŮ PRO DĚTI A MLÁDEŽ

PED – Všichni respondenti z řad pedagogů se domnívají, že pedagogové nejsou dostatečně informováni o náplni práce kurátorů pro děti a mládež. *„Myslím si, že školní prostředí je takové, že každý je tady zahlcen tím svým a pokud vyloženě nemá zájem (...), nedovede si vůbec představit jiné pracoviště, než školu. Je to horší s tou informovaností...“* (respondent č. 7)

KUR – K názoru pedagogů se přidávají i kurátoři pro děti a mládež. Domnívají se, že pedagogové nejsou dostatečně informováni o náplni práce kurátorů pro děti a mládež. Jeden respondent dodává: *„Myslím si, že výchovní poradci by měli být informováni. Pokud má učitel problém, tak by měl kontaktovat výchovného poradce, který to ví. Na škole jsou letáčky. V případě, že se setkají s problémem, tak si to začnou zjišťovat.“* (respondent č. 5)

10. EFEKTIVITA SPOLUPRÁCE, BARIÉRY A MOŽNOSTI ZLEPŠENÍ

PED – Oba dva respondenti se shodují, že spolupráce s OSPOD není efektivní z důvodů výše uvedených. Nejčastějším problémem je doba, během které se případ řeší – vše trvá velmi dlouho. Pedagogům chybí také informovanost ze strany OSPOD. *„Mně osobně chybí ta informovanost, ale je to vázáno zákonem, to chápu. (...) Pokud rodič neřekne nebo něco nenaznačí děti, tak my o tom nevíme.“* (respondent č. 7)

V případě bariér vidí respondenti obrovský problém ve vytíženosti OSPOD. *„Jsou neustále vytíženi. Prý řeší těžší případy. V současné době je vše na škole. Vztahy mezi dětmi jsou horší, i vztahy rodičů ke škole jsou horší. My to potom musíme všechno řešit sami.“* (respondent č. 1) Jeden respondent tvrdí, že na straně školy mnoho bariér není. Druhý respondent vidí jako bariéru vzájemné spolupráce zahlcenost prací – jak u pracovníků OSPOD, tak u pedagogů.

Dalším problémem je množství papírů, které mají povinnost vypisovat, což zaplní velkou část jejich pracovní doby. V neposlední řadě je bariérou již několikrát uvedená neinformovanost škol.

Podle respondentů by bylo užitečné posílit OSPOD, zaměstnat více pracovníků. Jeden respondent se domnívá, že by vzájemné spolupráci pomohlo, kdyby městský úřad hodnotil práci kurátorů pro děti a mládež. Druhý respondent navrhl, aby byl ustanoven jeden pracovník OSPOD, který by se zaměřoval na spolupráci se školami.

KUR – Z pohledu kurátorů pro děti a mládež je vzájemná spolupráce efektivní jen někdy. „Myslím, že snaha je na obou stranách.“ (respondent č. 4) „Je tak minimální, že to ani nejsem schopná posoudit. Měli jsme případy, kdy jsme intenzivně s učiteli spolupracovali. Takže bylo dobré, že ta spolupráce probíhala.“ (respondent č. 5)

Při otázce, zda jsou při spolupráci nějaké bariéry, odpověděli oba respondenti negativně. „Já myslím, že všichni jednáme v zájmu dětí. Bariéry, myslím, že ne.“ (respondent č. 4)

Návrhy na zlepšení spolupráce byly u obou respondentů shodné. Navrhují pravidelné setkávání OSPOD, škol (výchovní poradce a školní psycholog) a policie. Zde by mohli všichni účastníci společně řešit problémy a nastavit nějaká pravidla. Podobné setkávání funguje např. v Bučovicích. „Je to o zájmu. Pokud se škola tváří, že nemá problém a nechodí na schůzky..., ale takové společné setkávání by bylo fajn.“ (respondent č. 5). Bylo by pro ně také přínosné zvýšit počet školních psychologů, založit ordinaci dětského psychologa a pobočku střediska výchovné péče přímo ve Vyškově, protože to by usnadnilo práci rodinám i kurátorům pro děti a mládež.

11. PREVENCE RIZIKOVÉHO CHOVÁNÍ

PED – Prevence rizikového chování je na základních školách poskytována školním poradenským pracovištěm, které tvoří výchovní poradce a školní metodik prevence, dále může být rozšířeno o speciálního pedagoga a školního psychologa. Nejvíce se na prevenci zaměřuje školní metodik prevence. Škola má povinnost vytvářet minimální preventivní program, který obsahuje postup pro řešení rizikového chování vycházející z metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. V rámci prevence pořádá jedna z dotazovaných škol besedy a přednášky, na které zvou odborníky, a také prožitkové programy. Zaměřují se na zdravý životní styl i na kyberšikanu. „My záškoláctví máme ošetřeno preventivně. Školní psychologka pracuje s třídními kolektivy, které jsou například

nové. (...) Pokud je nějaký problém, třeba v chování a náznaky krizového chování, tak o tom víme. Je to i ošetřeno tím, že ve třídách jsou asistenti pedagoga. Máme deset asistentů pedagoga, to znamená, že téměř v každé druhé třídě je asistent pedagoga. Takže i tím trošku situaci monitoruji a dá se zasáhnout.“ (respondent č. 7)

KUR – Kurátoři pro děti a mládež sami žádnou prevenci neposkytují. Školy by se podle nich měly spíše obracet na organizace, které prevenci nabízí. „Máme tolik případů, které musíme řešit, že na to nemáme čas. Spolupracujeme s organizacemi, které dělají sociálně-aktivizační služby, ale my sami... ve školách by si měli zavát odborníky a nějaké organizace. Problémů narůstá a papírové práce narůstá a díky tomu není čas na žádnou prevenci, to je velký problém.“ (respondent č. 5) Oba dva respondenti se shodli, že se snaží v rámci všech pohovorů působit na děti preventivně. „Projednává se třeba alkohol, tak také hovořím o návykových látkách. Snažím se zabrousit i do širších témat a poukazovat na to, co by se mohlo.“ (respondent č. 4)

4.4 Výzkumné závěry

Pedagogové i kurátoři pro děti a mládež se nejčastěji setkávají se záškoláctvím, vztahovými problémy mezi dětmi a nerespektováním výchovných autorit. Dále se jejich výpovědi liší. Pedagogové řeší často problémy způsobené sociálními sítěmi. Kurátoři pro děti a mládež zaznamenávají spíše konzumaci alkoholu a užívání návykových látek.

Postup, kterým jsou problémy řešeny, je rozdílný. Škola je vázána metodickými pokyny Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy a Školským zákonem. Nejprve pedagog kontaktuje školní poradenské pracoviště a rodiče. Následně jsou rodiče i s dítětem pozváni na pohovor. Pokud je případ závažný, hlásí ho škola na OSPOD nebo na policii. Kurátoři pro děti a mládež mají povinnost jednat podle ZOSPOD. U prvního incidentu proběhne výchovně motivační pohovor s dítětem a s rodiči. U opakovaného nebo vážnějšího problému je následně vypracován IPOD.

Výchovné komise se na dotázaných školách využívají, ale většinou se konají bez přítomnosti kurátorů pro děti a mládež. Účastní se jich výchovný poradce, zástupce ředitele a rodiče dítěte. Během jednoho školního roku proběhne nejvýše deset výchovných komisí. Po nich většinou následují PK, na nichž je již OSPOD přítomen. Kurátoři pro děti a mládež se výchovných komisí účastní pouze ve vážných případech, nebo jednají se školou mimo výchovné komise.

Spolupráce s rodiči závisí často na jejich přístupu k problému. Pokud jsou rodiče ochotni se školou spolupracovat, proběhne setkání s pedagogem (nejčastěji s výchovným poradcem). Na pohovoru celou situaci společně projednají a podle potřeby je rodičům doporučeno navštívit odborníky (školního psychologa, psychiatra nebo pedagogicko-psychologickou poradnu). U kurátorů probíhá spolupráce s rodiči obdobně. Proběhne pohovor s rodiči i s dítětem. Následně jsou rodiče s dítětem odkázáni na odborníky (psychology a střediska výchovné péče). Tato spolupráce je, na rozdíl od pedagogů, rozšířena o možnost provést sociální šetření a vytvořit IPOD.

U spolupráce pedagogů s kurátory pro děti a mládež se názory všech respondentů rozcházejí. U některých je hodnocena pozitivně, u jiných negativně. Vyskytují se zde problémy ze strany škol – žádná zpětná vazba, zahlcenost prací ze strany OSPOD a pomalé řešení problémů. Kurátoři pro děti a mládež vidí spolupráci také odlišně. Jeden z nich je přesvědčen, že spolupráce probíhá bez problémů. Druhý vidí spolupráci jako nefunkční. Někdy jsou však problémy ve spolupráci i ze strany školy. Např. školy některé situace nechtějí vůbec řešit.

Kurátoři mají také podle § 52 ZOSPOD možnost navštěvovat děti ve školách. Dle odpovědí respondentů není však příliš využívána. Kurátoři pro děti a mládež děti raději navštěvují v rodinách nebo si je pozvou na úřad.

Školy oznamovací povinnost využívají přibližně jednou do měsíce. Hlášení se odvíjí od aktuální situace. Z pohledu kurátorů pro děti a mládež se jedná spíše o jedno hlášení za dva až tři měsíce. Na požádání jsou školy zpětně informovány o tom, zda se OSPOD daným případem zabývá nebo ne. Více se školy nedozvědí, protože OSPOD má povinnost dodržovat mlčenlivost. Jedinou možností je o situaci společně jednat během výchovných komisí nebo případových konferencí, kde mají všichni účastníci povinnost dodržovat mlčenlivost.

Účast škol na PK je dle respondentů odlišná. Většinou se účastní pouze těch PK, které probíhají ve škole. To potvrzují také kurátoři pro děti a mládež – na PK zvou zástupce školy jen v případech, kdy téma může souviset se školou. V opačném případě pedagogy nezvou.

Spolupráce OSPOD se školou je nepravidelná a probíhá podle potřeby. Obě strany se shodly, že spolupracují většinou jednou do měsíce.

Všichni respondenti shodně odpověděli, že dle jejich názoru nejsou pedagogové dostatečně informováni o náplni práce kurátorů pro děti a mládež. Podle názoru jednoho respondenta by měli být informováni alespoň výchovní poradci, kteří v případě problému jednají s ostatními pedagogy.

Podle názoru pedagogů je spolupráce s OSPOD neefektivní. Největší bariérou je obrovská zahlcenost prací na obou stranách. Naopak kurátoři vidí vzájemnou spolupráci jako efektivní pouze někdy a bariéry nevidí žádné. Zlepšení spolupráce vidí pedagogové v posílení počtu zaměstnanců OSPOD, popř. ve vymezení jednoho pracovníka, který by se zaměřoval na spolupráci se školami. Kurátoři pro děti a mládež navrhuji pravidelné setkávání OSPOD, škol a policie, kde by bylo možné řešit problémy a nastavit společná pravidla. Přínosem by pro ně bylo také zvýšení počtu školních psychologů.

Prevence rizikového chování se také liší. Školy jsou povinny vytvářet preventivní opatření v rámci minimálního preventivního programu, který vytváří a koordinuje školní metodik prevence. Další postup je u jednotlivých škol odlišný. Často pořádají pro žáky i pro rodiče různé besedy a přednášky. Kurátoři pro děti a mládež prevenci neposkytují, ale během pohovorů s dětmi se snaží preventivně s nimi hovořit i o jiných problémech.

ZÁVĚR

Bakalářská práce se zaměřuje na kompetence, které má pedagog na základní škole v rámci rizikového chování žáků. Zabývá se také spoluprací mezi pedagogem a kurátorem pro děti a mládež na Vyškovsku.

Teoretická část popisuje SPOD, její vývoj, legislativní ukotvení, zásady a činnost. Charakterizuje pedagoga, jeho výchovně vzdělávací úlohu, poradenskou úlohu, spolupráci s rodiči žáků a jeho roli při volnočasových aktivitách. V poslední části se zaměřuje přímo na spolupráci pedagoga a kurátora pro děti a mládež. Popisuje činnost pracovníků OSPOD, oznamovací povinnost, individuální plán ochrany dítěte, případové konference i výchovné komise.

Praktická část analyzovala tuto spolupráci. Popisovala, jak probíhá, jaké problémy a bariéry vznikají, zda se OSPOD účastní výchovných komisí a škola případových konferencí. A v neposlední řadě zde vznikly návrhy na zlepšení této spolupráce. Jak odpověděl jeden respondent – vždy je co zlepšovat.

Cíle práce byly naplněny. Závěry práce mohou být použity jako námět na zlepšení spolupráce škol a OSPOD. Návrhy na zlepšení spolupráce, které zde byly prezentovány, mohou být přínosné i pro jiné oblasti, než jen Vyškovsko.

Podle mého názoru by bylo vhodné rozšířit počet kurátorů pro děti a mládež a také ještě více snížit výchovným poradcům (popř. i školním metodikům prevence) počet hodin, které vyučují, tak, aby se mohli více věnovat rizikovému chování a jeho řešení. Z rozhovorů vyplynulo, že všichni dotazovaní jsou velmi zaneprázdnění, a tak se nemohou plně věnovat všem případům.

Na závěr bych ráda dodala, že při tvorbě bakalářské práce nevznikly žádné velké obtíže. I praktická část probíhala bez problémů a to i přes velkou vytíženost všech respondentů.

SEZNAM ZKRATEK

IPOD	Individuální plán ochrany dítěte
KUR	Kurátor pro děti a mládež
OSPOD	Orgán sociálně-právní ochrany dětí
OÚ ORP	Obecní úřad obce s rozšířenou působností
PED	Pedagog
PK	Případová konference
SPOD	Sociálně-právní ochrana dětí
VZPP	Ve znění pozdějších předpisů
ZOSPOD	Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY

AUGER, Marie-Thérèse a Christiane BOUCHARLAT. *Učitel a problémový žák: strategie pro řešení problémů s kázní a učením*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 121 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-907-0.

BECHYŇOVÁ, Věra. *Případové konference: praktický průvodce pro práci s ohroženou rodinou*. Praha: Portál, 2012, 158 s. ISBN 978-80-262-0181-6.

BLAŽKOVÁ, Blanka. *Vybrané formy rizikového chování: [materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence na ZŠ a SŠ]*. Praha: Josef Raabe, 2011. 46 s. Dobrá škola. Výchovné poradenství, 4. ISBN 978-80-87553-25-1.

BRZOBOHATÝ, Robin a kol. *Interdisciplinární spolupráce v nejlepším zájmu dítěte: metodické doporučení pro řešení rodičovských konfliktů nejen s mezinárodním prvkem*. Vydání první. Brno: Tribun EU, 2015. 118 stran. ISBN 978-80-263-1010-5.

ČAPEK, Robert. *Učitel a rodič: spolupráce, třídní schůzka, komunikace*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2013. 184 s., [8] s. obr. příl. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4640-1.

HANUŠOVÁ, Jaroslava a Kateřina HELLEBRANDOVÁ. *Interdisciplinární spolupráce*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006. 24 s. ISBN 80-86991-79-2.

KALHOUS, Zdeněk a kol. *Školní didaktika*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2002. 447 s. ISBN 80-7178-253-X.

KNOTOVÁ, Dana. *Školní poradenství*. Praha: Grada, 2014, 258 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4502-2.

KYRIACOU, Chris. *Řešení výchovných problémů ve škole*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2005. 151 s. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-945-3.

LAZAROVÁ, Bohumíra. *Netradiční role učitele: o situacích pomoci, krize a poradenství ve školní praxi*. Brno: Paido, 2005. 70 s. ISBN 80-7315-115-4.

MARÁDOVÁ, Eva. *Ochrana dětí v každodenní práci školy*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007, 36 s. ISBN 978-80-86991-33-7.

MATOUŠEK, Oldřich a kol. *Základy sociální práce*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. 309 s. ISBN 978-80-7367-331-4.

MATOUŠEK, Oldřich, ed. *Dítě traumatizované v blízkých vztazích: manuál pro profesionály a rodiny*. Vydání první. Praha: Portál, 2017. 207 stran. ISBN 978-80-262-1242-3.

MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Problémy s chováním ve škole – jak na ně: individuální výchovný plán*. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 198 s. ISBN 978-80-7478-026-4.

MERTIN, Václav a Lenka KREJČOVÁ. *Výchovné poradenství*. Vydání druhé, přepracované. Praha: Wolters Kluwer Česká republika, 2013, 363 s. ISBN 978-80-7478-356-2.

NELEŠOVSKÁ, Alena. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Grada Publishing, 2005, 171 s. ISBN 8024707381.

NOVOTNÁ, Věra. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. 2., aktualizované vydání. Olomouc: ANAG, [2016], ©2016. 807 stran. Právo. ISBN 978-80-7554-022-5.

PÁVKOVÁ, Jiřina a Bedřich HÁJEK et al. *Školní družina*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2007, 154 s. ISBN 978-80-7367-268-3.

PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008, 221 s. ISBN 978-80-7367-423-6.

PEMOVÁ, Terezie a Radek PTÁČEK. *Sociálně-právní ochrana dětí pro praxi*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. 187 s. ISBN 978-80-247-4317-2.

POHNĚTALOVÁ, Yveta. *Vztahy školy a rodiny: případové studie*. Vydání první. Hradec Králové: Gaudeamus, 2015. 178 stran. Recenzované monografie. ISBN 978-80-7435-626-1.

PRŮCHA, Jan, Jiří MAREŠ a Eliška WALTEROVÁ. *Pedagogický slovník*. 4., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2003. 322 s. ISBN 80-7178-772-8.

PRŮCHA, Jan, ed. *Pedagogická encyklopedie*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2009. 935 s. ISBN 978-80-7367-546-2.

PRŮCHA, Jan. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2009, 271 s. ISBN 978-80-7367-567-7.

ŠEDIVÁ, Marie a kol. *Metodický rámec interdisciplinární spolupráce na místní úrovni při řešení případů domácího násilí*. V Praze: Bílý kruh bezpečí, 2007. 54 s. ISBN 978-80-239-9449-0.

ŠPECIÁNOVÁ, Šárka. *Sociálně-právní ochrana dětí*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2007. 36 s. ISBN 978-80-86991-27-6.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007, 377 s. ISBN 978-80-7367-313-0.

ŠVEC, Vlastimil, ed. *Pedagogická příprava budoucích učitelů: problémy a inspirace*. Brno: Paido, 1999. 163 s. ISBN 80-85931-70-2.

VALIŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. 456 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-3357-9.

VÁŽANSKÝ, Mojmír. *Základy pedagogiky volného času*. 2. dopl. vyd. Brno: Print-Typia, 2001, 175 s. ISBN 8086384004.

Internetové zdroje:

ČESKÁ ŠKOLNÍ INSPEKCE. *Tematická zpráva Spolupráce základních škol s orgány sociálně-právní ochrany dětí*. [online]. [cit. 2019-3-29]. Dostupné z: http://www.csicr.cz/html/TZ_ospod/html5/index.html?&locale=CSY&pn=5

INFORMAČNÍ CENTRUM VLÁDY. *Deklarace práv dítěte* [online]. [cit. 2019-3-8]. Dostupné z: <https://icv.vlada.cz/cz/tema/deklarace-prav-ditete-63749/tmplid-560/>

Komenský: Odborný časopis pro učitele základní školy, 2015, 140 (01) [online]. [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: https://katedry.ped.muni.cz/pedagogika/wp-content/uploads/sites/17/2016/01/komensky_01_140_tisk.pdf

MAJÍ NA TO!: *Výchovná komise*. [online]. [cit. 2019-03-30] Dostupné z: <http://www.majinato.cz/pdf/19-vychovna-komise.pdf>

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Činnost MPSV v oblasti sociálně-právní ochrany dětí* [online]. [cit. 2019-3-13]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/19923>

ÚŘAD PRO MEZINÁRODNĚPRÁVNÍ OCHRANU DĚTÍ. *Úřad pro mezinárodněprávní ochranu dětí* [online]. [cit. 2019-3-13]. Dostupné z: <https://www.umpod.cz/urad/>

Legislativní dokumenty:

Deklarace práv dítěte.

Úmluva o právech dítěte

ČESKO. Listina základních práv a svobod. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Vyhláška č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školních poradenských zařízeních, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

ČESKO. Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně-právní ochraně dětí, ve zn. pozd. předpisů. In: *Sbírka zákonů České republiky*.

Zákon č. 69/1952 Sb., o sociálně-právní ochraně mládeže.

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1 – Rozhovor č. 1

Příloha č. 2 – Rozhovor č. 2

Příloha č. 3 – Rozhovor č. 3

Příloha č. 4 – Rozhovor č. 4

Příloha č. 5 – Rozhovor č. 5

Příloha č. 6 – Rozhovor č. 6

Příloha č. 7 – Rozhovor č. 7

Příloha č. 1 – Rozhovor č. 1 – výchovný poradce

„S jakým rizikovým chováním se nejčastěji setkáváte?“

„Tak šikana se objevuje, ale ne vždy jde o šikanu. Netajíme se tím, že tu je. Máme program proti šikanování, učitelé jsou proškolení. Ročně se objeví průměrně 4 šikany. Někdy je z toho ale spíše konflikt maminek. Občas nějaké kouření. Dva nebo tři případy ročně. Co se týká drog, to se tady dlouho neobjevilo, dříve marihuana. Alkohol není, občas elektronické cigarety. Krádeže také moc neřešíme. Někaké běžné problémy, že se děti porvou. V malé míře to řešíme, uděláme psychologický pohovor, aby to příště nedělal. Rodičům to neříkáme. Záškoláctví občas bývá, pak děláme výchovné komise a hlásíme na OSPOD. Je to případ od případu. Hlásíme to asi od 25 hodin. Spíše řešíme rizikové chování ze strany rodičů. Řešíme také vztahy mezi dětmi. Nejsou sociálně zdatní, nekomunikují a neumí řešit některé sociální situace. Máme ve škole zakázané mobily a máme to schválené školskou radou. V případě, že potřebují zavolat rodičům, se mohou zeptat učitele. I učitelé mají kontakt na rodiče, kdyby bylo potřeba. V době, kdy jsou na půdě školy, nesmí používat mobily. Takto se aspoň mezi sebou třeba baví. Vyskytují se tu teď případy, že žáci znečišťují záchody, fotí si to a dávají to na Instagram. Něco rozbijí, nebo nacpou role papíru do záchodu... Suplujeme roli OSPOD. Moc nám nepomáhá. Dlouho to trvá, nebo se neděje vůbec nic. Něco málo udělají.“

„Jaký je postup, kterým rizikové chování řešíte a s kým?“

„Pohovor se žákem, dáme vědět rodičům, pohovor s rodičem, hlášení OSPODu. U drog a alkoholu je postup daný. Podle závažnosti to řešíme s policií. Záškoláctví řešíme s policií, protože OSPOD to neřeší. Ani OSPOD moc nespolupracuje s policií. Před 10 lety jsme organizovali kulatý stůl, byli přítomni OSPOD, policie, psychologové... Na něčem jsme se domluvili, ale nefungovalo to. Lepší zkušenosti jsme měli s OSPODem z Bučovic. OSPOD nemá povinnost informovat nás o tom, co dělá, což je problém.“

„Využíváte výchovné komise? A jak často?“

„Ano, letos toho zatím moc nebylo. Myslím, že jen jedna. Loni jich bylo 9. Letos toho opravdu moc nemáme. Jen čtyřikrát kvůli docházce do školy. Zástupkyně, já a rodič se účastní výchovné komise, většinou kvůli docházce, z toho je udělaný zápis, OSPOD nezveme, oni by ani nepřišli, pak to řešíme s OSPOD jako případovou konferenci. Jednou na případovou konferenci přišla paní sem, ale z naší iniciativy.“

„Jak v dané situaci spolupracujete s rodiči žáka?“

„Jak s kterým. Když to rodiče neví, musí se to s nimi domluvit. Jsme hodně důslední, paní zástupkyně pořád volá rodičům, když to nefunguje, voláme na OSPOD.“

„Jak spolupracujete s kurátory pro děti a mládež?“

To dělá paní zástupkyně. To ona jedná s OSPODem, je přes výchovu a vzdělávání. Ona si zakládá informace.

„Jak často využíváte oznamovací povinnost (podle § 10 odst. 4 ZOSPOD)?“

„Ona nahlašuje případy. Řešíme to podle závažnosti případu. Na to je metodický předpis. To, co musíme hlásit, hlásíme.“

„Účastníte se případových konferencí?“

„Těch, které probíhají to na půdě naší školy. Svolává to OSPOD. Byli jsme jinak jen v Bučovicích. Jinde jsme nebyli.“

„Jak často spolupracujete s kurátory pro děti a mládež?“

„Jednou měsíčně určitě. Většinou s nimi jedná paní zástupkyně.“

„Je dle Vašeho názoru informovanost pedagogů o náplni práce kurátorů pro děti a mládež dostatečná?“

„Nevím, moc ne. Neinformují nás zpětně. Nedávají nám vědět. Jen ve vážném případě. Zjišťujeme to od dětí.“

„Myslíte si, že je tato spolupráce efektivní?“

„Není. Myslím si, že ne. Já osobně s nimi moc nejednám. Paní zástupkyně s nimi komunikuje, ale oni nic nedělají.“

„Jsou zde nějaké bariéry? Jak si myslíte, že by bylo možné tuto spolupráci zlepšit?“

„Myslím si, že by městský úřad měl hodnotit jejich práci. Z naší strany bariér moc není. Z jejich strany je to pořád vytíženost. Mohli by posílit tento orgán. Jsou neustále vytíženi. Prý řeší těžší případy. V současné době je vše na škole. Vztahy mezi dětmi jsou horší, i vztahy rodičů ke škole jsou horší. My to potom musíme všechno řešit sami.“

„Kdo se Vaší škole podílí na prevenci rizikového chování? Co obsahuje?“

„To je právě školní metodik prevence. Máme školní preventivní program, jeho součástí je minimální preventivní program. Tam jsou rozepsané postupy podle jednotlivých částí. Podle metodického pokynu ministerstva.“

Příloha č. 2 – Rozhovor č. 2 – školní metodik prevence

„S jakým rizikovým chováním se nejčastěji setkáváte?“

„Krádeže nebyly žádné. Máme tři případy záškoláctví, souvisí to se sociálně slabou rodinou. Pořád jsou to ti stejní. Alkohol tu nemáme vůbec.“

„Využíváte výchovné komise? A jak často?“

„Dvě případové konference jsme tu měli, po výchovných komisích.“

„Jak v dané situaci spolupracujete s rodiči žáka?“

„Rodiče tvrdí, že to není pravda. Při záškoláctví na nás útočí, že to špatně zapisujeme. Je pak těžká spolupráce.“

„Je dle Vašeho názoru informovanost pedagogů o náplni práce kurátorů pro děti a mládež dostatečná?“

„Není. Je tam špatná informovanost. Oni ty problémy neřeší.“

Příloha č. 3 – Rozhovor č. 3 – zástupce ředitele školy

„Vůbec se nestarají. Musíme to řešit sami. Není žádné spojení. OSPOD neudělal nic. Poradili nám udělat kulatý stůl. K ničemu to nebylo. Dítě je přetěžované, ale nedělá se vůbec nic. Případů bylo mnoho. Případová konference s námi byla tady ve škole, přišly dvě zaměstnankyně, nic o tom případu nevěděly... V Bučovicích byla lepší spolupráce, i v Jihlavě, kde jsme také měli jedno dítě. Kurátoři s námi nespolupracují, vůbec. Je to o lidech a o zájmu. Tady je jiná šikana, protože děláme prevenci. Ostatní školy šikanu vymýtily a žádná tam není. Ty děti pak přešly do naší školy... Zjistili jsme, že matka dvou žáků z 5. a 6. třídy je nemocná, že děti jsou samy doma. Chodí do školy špinaví, smradlaví a zanedbaní. Tak jsme to začali řešit my – jako škola. OSPOD s tím nic nedělal. Mají toho prý moc. Nakonec jsme dosáhli toho, že jedno dítě je v péči otce a druhé je u prarodičů. Řešili jsme to s nimi i přes výchovné komise, ale nic nepomohlo...“

Příloha č. 4 – Rozhovor č. 4 – kurátor pro děti a mládež

„S jakým rizikovým chováním se nejčastěji setkáváte?“

„Nejčastěji... Záškoláctví, užívání návykových látek, nerespektování výchovných autorit. Užívání alkoholu. Školy hlásí záškoláctví, pak hlásí podezření na užívání návykových látek, agresivní chování.“

„Jaký je postup, kterým rizikové chování řešíte?“

„Pokud je to první incident, je to výchovný pohovor, pokud je to hlubší, že je dítě ohrožené vypracovává se IPOD. Tam se stanovují opatření, cíle, kterými se cíle dosáhne.“

„Jak v dané situaci spolupracujete s rodiči?“

„Jsou to pohovory, sociální šetření, účastníme se výchovných komisí, kulatých stolů, jednání ve střediscích výchovné péče, pokud je tam dítě umístěné.“

„Jak spolupracujete s pedagogy?“

„Jsme zváni na výchovné komise. Pak samozřejmě situaci monitorujeme prostřednictvím výchovných poradců, posílají nám zprávy o chování žáků. Škola může být pozvána k nám na úřad, kde se vymýšlí co dál, řeší se to i formou případové konference.“

„Navštěvujete děti ve školách (§ 52 ZOSPOD)?“

„Můžeme to využívat. Já toho úplně nevyužívám. Raději to dělám v přirozeném prostředí dítěte, zvláště doma.“

„Jak často využívají školy oznamovací povinnost (podle § 10 odst. 4 ZOSPOD)?“

„Je to hrozně nárazový. Kdybych to měla zglobalizovat. Jedno oznámení za dva, tři měsíce.“

„Informujete školy o skutečnostech, které se týkají dětí, které ohlásily? Nebo pouze o tom, zda shledáte nebo neshledáte, že je dítě ohrožené dle § 6 ZOSPOD, pokud o to požádají?“

„Oni si o to žádají, na základě zákona to oznamujeme. Rádi spolupracujeme se školami, pokud je to v zájmu dítěte.“

„Zvete pedagogy ze škol na případové konference?“

„Ne vše, co škola hlásí, se řeší případovými konferencemi, pokud téma souvisí se školou, pokud má přijít s nějakým řešením, tak školu zveme. Pokud školu nemusíme mít, tak ji tam nemáme.“

„Účastníte se výchovných komisí, které pořádají školy?“

„Probíhá to tak, že ohledně dítěte se spolupracuje déle, takže nás škola zve. Četnost je také nárázová. Chodím na setkání ve škole, ale není to přímo výchovná komise. Hledáme řešení. Záleží na problematice, která se zrovna řeší.“

Jak často spolupracujete s pedagogy základních škol?

„Nedá se říct, podle potřeby. Jsou třeba nějaká setkání. Na městě jsme třeba řešili, zda by bylo možné otevřít nízkoprah. Řešilo se to.“

„Je dle Vašeho názoru informovanost pedagogů o náplni práce kurátorů pro děti a mládež dostatečná?“

„Jak kteří.“

„Myslíte si, že je tato spolupráce efektivní?“

„Někdy, ale já myslím, že snaha je na obou stranách.“

„Jsou zde nějaké bariéry?“

„Já myslím, že všichni jednáme v zájmu dětí. Bariéry..., myslím, že ne.“

„Jak si myslíte, že by bylo možné tuto spolupráci zlepšit?“

„Vždycky je co zlepšovat. Myslím si, že by bylo fajn dělat pravidelné schůzky. Když jsem pracovala v Bučovicích, domluvily jsme se s psycholožkou, že jsme se jednou za tři měsíce potkaly, to bylo úžasný. Mohl by se scházet pravidelně OSPOD, výchovný poradce a školní psycholog.“

„Podílíte se na prevenci rizikového chování?“

„Snažím se při všech pohovorech preventivně působit na rodiče a děti. Projednává se třeba alkohol, tak hovořím i o návykových látkách. Snažím se zabrousit i do širších témat

a poukazovat, co by se mohlo... Jako sami jsme nic neorganizovali. Jednou jsme měli preventivní program pro všechny, byla tam policie, lidé, co si prošli drogovou závislostí, automaty...“

„Chtěla byste ještě něco dodat?“

„Je málo školních psychologů. Já spolupracuji s výchovnými poradci. Je to fajn a tady to prostě chybí. S pedagogicko-psychologickou poradnou jsme ve spolupráci. Když dítě navážeme na středisko výchovné péče, řešíme to i s nimi. To vnímám jako dobré. Termíny k objednání k dětskému psychiatrovi jsou dlouhé, tady ve Vyškově žádný není. I při drogové závislosti taky máme problém, potřebovali bychom to lépe zasíťovat.“

Příloha č. 5 – Rozhovor č. 5 – kurátor pro děti a mládež

„S jakým rizikovým chováním se nejčastěji setkáváte?“

„Tak... užívání alkoholu, v poslední době THC, sebepoškozování..., pak takové nějaké nevhodné chování ve škole vůči spolužákům, vyučujícím. Taky záškoláctví. To jsou ty problémy, které píší nejvíc. Školy mají nějaké problémy, metodiky, mají se snažit to řešit vlastními silami, pokud neví, co dál, pak kontaktují nás. Chování dětí také narušuje chod školy, nevhodné chování ve škole a záškoláctví, víc mě nenapadá.“

„Jaký je postup, kterým rizikové chování řešíte?“

„No, tak my si jednak zveme zprvopočátku, pokud je to věc, která se k nám dostane poprvé, zveme si rodiče a dítě, jednotlivě, a děláme výchovně motivační pohovor a zjišťujeme důvody a dále se sleduje docházka do školy. Nebo škola pořádá výchovnou komisi, kde nás pozve, kde se to řeší.“

„Jak v dané situaci spolupracujete s rodiči?“

„Provedeme pohovor, pokud je to poprvé. Pokud se to objeví znovu, tak nás škola zase kontaktuje, pak odkazujeme na odborníky, nejčastěji na psychology, kterých je málo, a na středisko výchovné péče, které je v Brně, možná by měli mít pobočku tady, což by bylo dobré pro sociálně slabší rodiny, pro které je náročné jezdit často do Brna. Snažíme se zjistit ten důvod, jestli je něco ve škole, učitel, jestli se neděje něco doma. Pak tvoříme IPOD, pokud se problém objeví opakovaně a nedaří se ho napravit.“

„Jak spolupracujete s pedagogy?“

„Já bych řekla, že nás kontaktují, když nezvládnou problém sami. Hned nás kontaktují, my se pak snažíme odhalit příčiny ve spolupráci s rodinou. Škola informuje středisko výchovné péče, řeší se, jaký je tam problém, aby se mohlo na to reagovat, ale jinak, že bychom nějak spolupracovali, to si myslím, že ani nefunguje... My máme povinnost mlčenlivosti, po oznámení je to pro ně vyřešené, mám povinnost mlčenlivosti... Ani učitelé nemají kapacitu řešit jedno konkrétní dítě. Svoji povinnost starat se o děti přenesou na nás, jsme v kontaktu s výchovným poradcem a školním psychologem. Je to individuální, jak která škola.“

„Navštěvujete děti ve školách (§ 52 ZOSPOD)?“

„Jako kurátor ji nevyužívám, já s dítětem mluvím bez přítomnosti rodiče, i s rodiči. V případě opatrovnictví jsem tuto možnost využívala..., i když někdy ano, výjimečně, většinou si je zvu na úřad, má to jinou vážnost, třeba když spáchalo nějaký čin nebo nevhodné chování. Do rodin samozřejmě chodím hodně. V případě oznamu si je zveme sem na úřad, abychom to tady s nimi projednali, ve spolupráci se školou, třeba jedu i do školy, je to individuální.“

„Jak často využívají školy oznamovací povinnost (podle § 10 odst. 4 ZOSPOD)?“

„Ne moc často. Setkala jsem se s tím, že rodiče říkají, že to školy nechtějí řešit. Nechtějí, aby se to dostalo ven. Pak totiž škola ztrácí dobrou pověst. Někdy rodiče raději dali dítě na jinou školu, když neviděli ze strany školy nějaký zájem to řešit, tak to vyřešili takto.“

„Informujete školy o skutečnostech, které se týkají dětí, které ohlásily? Nebo pouze o tom, zda shledáte nebo neshledáte, že je dítě ohrožené dle § 6 ZOPSPOD, pokud o to požádají?“

„My jim sdělíme, že se záležitostmi zabýváme. Více informací jim nemůžeme sdělovat. Jen obecně. Jako výhoda je, když se koná výchovná komise, kdy se dohodneme na nějakém postupu. Když pokračují problémy, je další výchovná komise. Je to spíše na spolupráci se školami mimo zápis. My podávat informace nemůžeme.“

„Zvete pedagogy ze škol na případové konference?“

„Ano. Pokud je problém ve škole, tak si zveme i zástupce školy, také podepisují mlčenlivost, takže se společně jednáme o té situaci, pokud to chtějí sami řešit.“

„Účastníte se výchovných komisí, které pořádají školy?“

„Nezvou nás často, sami si to řeší, když je to závažnější problém, tak si nás pozvou. Je to spíše výjimečně, ale tu možnost mají.“

„Jak často spolupracujete s pedagogy základních škol?“

„V případě jednoho problému, tak jsme v kontaktu jednou za měsíc. Záleží to na tom, jak je problém veliký, voláme si, mailujeme si..., v kontaktu jsme, pokud je potřeba, tak častěji. Nedá se to přesně určit, je to různé, někdy je to častěji.“

„Je dle Vašeho názoru informovanost pedagogů o náplni práce kurátorů pro děti a mládež dostatečná?“

„Konkrétně pedagogové..., nemyslím si, výchovní poradci si myslím, že by měli být informovaní, pokud má učitel problém, tak by měl kontaktovat výchovného poradce, který to ví. Na škole jsou letáčky. V případě, že se setkají s problémem, tak si to začnou zjišťovat.“

„Myslíte si, že je tato spolupráce efektivní?“

„Je tak minimální, že to ani nejsem schopná posoudit. Ale je fakt, že jsme měli případy, kdy jsme intenzivně s učiteli spolupracovali. Takže to bylo dobré, že ta spolupráce probíhala.“

„Jsou zde nějaké bariéry?“

„... nevím... nenapadá mě nic...“

„Jak si myslíte, že by bylo možné tuto spolupráci zlepšit?“

„...myslím si, že by pomohlo setkávání se školami, OSPODem a s policií. Myslím si, že se setkáváme s něčím..., společně to řešit a nastavit si nějaká pravidla by bylo dobré, je to zase o tom zájmu, pokud se škola tváří, že nemá problém a nechodí na schůzky..., ale takové společné setkávání by bylo fajn. Bylo by dobré mít více psychologů a středisko výchovné péče.“

„Poskytujete nějakou prevenci rizikového chování?“

„Já jako kurátor... myslím si, že ne. Máme tolik případů, které musíme řešit, že na to nemáme čas. Spolupracujeme s organizacemi, které dělají sociálně aktivizační služby, ale my sami... ve školách by si měli zvat odborníky, a nějaké organizace. My na to fakt... těch problémů narůstá a papírové práce narůstá a díky tomu není čas na žádnou prevenci, to je velký problém, ale jsou tady ty organizace, které navštěvují školy a školy by si je samy měly zvat. Toto by školy měly využívat. Prvopočátek je v rodině, chtějí mít klid od dětí. Pak sem přijdou a řeknou „tak s ním něco udělejte“. Spousta nemá ani pojem o těch nástrahách.“

„Vaše kolegyně říkala, že se snaží na děti působit preventivně v rámci pohovorů...“

„Taky se snažím v rámci pohovoru působit preventivně. Zaměříme se na ten problém. S kolegyněmi se společně radíme, jednáme o případech. Sedneme si spolu i s vedoucí“

a řešíme případ. Máme intervize a pak máme supervize, které řešíme společně. Nebo i s psychology, kteří mají jiný vhled do případu.“

„Chtěla byste ještě něco dodat?“

„Všechny problémy začínají v rodině, když se rodič rozvádí, tahají se o dítě, chtějí střídavou péči, to vše má vliv na dítě a ono pak na to reaguje a začne se chovat tak, jak se to dospělým nelíbí. Je to vše o výchově, která se ve společnosti vytrácí, vše se háže na instituce.“

Příloha č. 6 – Rozhovor č. 6 – třídní učitel

„Setkáváte se jako třídní učitel s nějakým rizikovým chováním?“

„Setkávám se s neomluvenou absencí a drobnými vztahovými problémy. Momentálně se neseťkávám s problematikou šikany, drog a dalších návykových látek.“

„Jak následně postupujete?“

„Problém je řešen po konzultaci se Školním metodickým pracovištěm. Pokud je to nutné, je svolána výchovná komise, která tento problém řeší.“

„Jak v dané situaci spolupracujete s rodiči žáka?“

„Při projevení problému jsou mnou rodiče okamžitě telefonicky kontaktováni. V případě závažnosti jsou pozváni do školy.“

„Je dle Vašeho názoru informovanost pedagogů o náplni práce kurátorů pro děti a mládež dostatečná?“

„Není.“

„Kdo se Vaší škole podílí na prevenci rizikového chování? Co obsahuje?“

„Ve škole pracuje Školní metodické pracoviště, jehož členy jsou zástupkyně ředitele, výchovná poradkyně, metodik prevence a speciální pedagog. Škola má vytvořen Minimální preventivní program, jehož součástí je manuál řešení problémů rizikového chování. Ten vychází z metodického pokynu MŠMT.“

Příloha č. 7 – Rozhovor č. 7 – výchovný poradce

„Dobře, takže, u nás, na naší škole to probíhá tak, že v rámci školního poradenského pracoviště se s OSPODem spojuji já, je-li potřeba, tak ještě teda jako další kolegové. Pochopitelně spadáme pod vedení školy..., paní zástupkyni, pana ředitele. Veškeré zprávy, které odchází ze školy, tak jsou teda podepisovány jimi, jo, ikdyž je zpracováváme tady. No, a já jsem vedoucí toho školního poradenského pracoviště, jsem tedy jako výchovná poradkyně..., zároveň x roků jsem dělala metodika prevence a zároveň výchovného poradce a ono to tak vykloubilo, že v té dnešní době je to vlastně tedy jako to pracoviště tak jako rozšířeno... Kdyby po té odborné stránce..., mám tedy vystudováno speciální pedagogiku – etopedii a psychopedii a zároveň jsem byla proškolená, vlastně mám ověření..., nebo mám vystudováno k... prevenci – tehdy to bylo sociálně patologických jevů, podle národních osnov, ale dneska je to už trošinku zase jinak, takže prostě jsem z toho pohledu, když jsem tehdy dělala i tu specku, tak jsem to si udělala na toho koordinátora, tehdy se to tak nazývalo, jo... Takže po této stránce. Součástí jeho je zároveň kariérový poradce, s tím se OSPOD až tak jako nespojuje. A potom je to školní psychologka. Tam taky v podstatě neřeší..., jenom kdyžtak my některé věci konzultujeme spolu. A dále jsou to asistenti pedagoga, kteří pracují u dětí s podpůrným opatřením. Tři, víc tady nemáme. Dvě, případně dvojkou a trojkou, s poruchami chování nebo emoční problémy, případně poruchy autistického spektra. Takže tohle patří pod naše pracoviště a pochopitelně tam je to teď rozděleno, tedy ten preventista postaru.“

„Přejděme tedy k otázkám. S jakým rizikovým chováním se nejčastěji setkáváte?“

„Teď konkrétně v tomto období, jo, protože ono se to měnilo. Teď rizikové...já to osobně vidím a co nejvíce a s OSPODem, tak je to v podstatě kryté záškoláctví. Umožněno dětem zahálčivý život, když se to tak vezme. Jednodušší pro rodiče... Přikrýt omluvenkou, podle Školského zákona.“

„Takže to rodiče podporují...“

„Ano, podporují.“

„Jaký je postup, kterým rizikové chování řešíte a s kým?“

„No, tak my to musíme řešit v rámci zákona, metodického pokynu, takže, jednak jak třídní učitel zaznamená tu zvýšenou absenci, nezdá se něco, že? Vidíte dítě, že má podepsané, že je nemocné, ze zákona dítě omlouvá rodič, takže my každé omluvence v postate, která je

v žákovské knížce musíme věřit. Když se nám to v uvozovkách nezdá, spojujeme se s rodiči a rodiče..., to už se dá poznat, místy se dá poznat, místy ne. Dá se poznat, že prostě uhýbají a to dítě, aby třeba nemělo problém ve škole, tak mu to přikryjí nebo naopak ho doma nechají i tak sami, že? Asi ho pověří něčím jiným, no, tak... Když to přesáhne tu určitou, no, určitou... prostě v podstatě by to mělo být hned, protože my zase do těch třech dnů chceme vědět, když dítě náhodou není omluvené a je omluvené potom zpětně..., co se stalo a co se nestalo. Někteří rodiče na to nereagují, tak jim telefonujeme, třeba domů, no a pak se může stát, že rodič ani netuší, že má dítě doma..., tak potom ho může teda přikryt anebo naopak ne, ale to je ta jiná věc..., ale to když to podporuje tak prostě si vymýšlí, lžou a potom ten případ se řeší tak, že se obracíme teda jako na OSPOD. Na policii minimálně a zároveň taky kdyžby už jsem řešila takové případy na přestupkové komisi jako města... a vlastně jeden případ šel i přes tu policii.“

„Využíváte výchovné komise? A jak často?“

„Využíváme. Zase úplně až tak často zase ne, abych řekla pravdu. Je to tak zhruba osm až deset případů do roka, ale mění se to, někdy jako je toho víc a někdy méně. V podstatě ještě než máme tu výchovnou komisi, tak máme takové..., že osobně teda třeba pozvu rodiče do školy, projednáme to bez nějakých jakoby velkých..., v podstatě ten závěr je to, aby se ta situace napravila, ale bez toho, že se podepisuje nějaký papír. Když je ta situace podle nás méně řešitelná a vstřícná, ze strany těch rodičů, tak pak tedy tu výchovnou komisi.“

„To je z důvodu záškoláctví...“

„Ano, já... teď se bavím o tom záškoláctví.“

„A jinak?“

„Jinak ve škole, co řešíme, ale to je... to bylo minimum takových komisí, bylo takovéto... nepřátelství mezi dětmi, nemůžu to nazvat až šikanou, jo, protože tase by to muselo trvat delší dobu, aby to teda jako ta šikana byla, ikdyž občas se takové projevy, říkám projevy, objeví, tak s těmi teda... většinou ten třídní učitel přijde, zaznamená to, nebo někdy i rodiče té oběti, když bych to takto nazývala, no a potom tedy... to se scházíme, jednáme, no a do toho vstupuje právě třeba i školní psycholožka a my tady toto máme ošetřeno už jakoby preventivně, že právě školní psycholožka pracuje s třídními kolektivy, které jsou třeba buď nové nebo jo, utváření se, to znamená u nás ve třetí, v šesté třídě, a u prvňáčků až později, tam se tohle nedělá, že jo, u těch malých dětí, ale... pokud je nějaký problém, třeba v chování

a náznaky k trošku rizikovějšímu chování, tak třeba už o tom víme, a je to i ošetřeno tím, že v těch třídách jsou asistenti pedagoga, my máme deset asistentů pedagoga, to znamená, že téměř v každé druhé třídě je asistent pedagoga. Takže i tím tak trošku tu situaci monitoruji a dá se zasáhnout, ale pochopitelně jsou místa a situace... za brány školy nedosáhneme, ale pokud se dozvíme o nějaké takové... prostě události, co se stala, nebo situaci, která přetrvává, tak buď se dozvíme od rodičů, že nějaký spolužák někde na hřišti a tak dál, tak se do toho taky vstupuje, ale nemůžeme vstoupit s nějakým trestem a tak, nemůžeme potrestat dítě za to, co bylo někde mimo.“

„Zvete na výchovné komise také OSPOD?“

„... my jsme, co jsme s OSPODem jednali... nebyla to přímo výchovná komise, ta se potom neustanovila... no... to byla vlastně konference, ta se neustanovila, ale OSPOD je informovaný o tom, že třeba něco takového ře... no, v podstatě je informován vždycky, protože to řešíme společně, jo, buď já tam zajdu nebo teda po telefonu, jo takže... a případy, kdy máme to záškoláctví, tak to řešíme výhradně s OSPODem... a ta výchovná komise to je úplně ten nejnižší článek, který stejně nic nevyřeší a mnohdy ani OSPOD, jsou situace, kdy dva roky trvalo, než se dítě dostalo tam, kde je mu lépe.“

„Jak v dané situaci spolupracujete s rodiči žáků?“

„No, tak pokud chtějí spolupracovat, spolupracujeme. Jak? Můžeme jim situaci vylíčit, můžeme je vyslechnout, co, kde oni mají problém, nebo kde si myslí, že má jejich dítě problém... no, a podle toho zasahujeme... dost často je taky... no často... pokud je třeba, tak je i nasměrujeme na odborníky, což může taky být někdo, nemusí to být náš školní psycholog nebo psychiatr nebo i pedagogicko-psychologická poradna. Jo, takže já si myslím, že tam jako musí být spolupráce s těmi rodiči, ale pokud chtějí, jako nikoho sem nepřitáhnete na špagátku...“

„Jak spolupracujete s kurátory pro děti a mládež?“

„Osobně... (smích) já mám říct jak? No, dobře! (smích) Jako popsat jak, to... se těžko popisuje jak... oni musí být informováni a potom teda se opravdu hledá cesta proč to je, jak z toho ven. V první řadě to dítě... bavím se pořád o tom záškoláctví, protože jiné věci, které nás třeba taky trápí a o kterých nevíme a mohla bych teda mluvit... nebo víme úplně minimálně... je to, že děti právě tu, mimo školu, alkohol a tak dále... ale to my se nedovíme,

jenom náznakem od jiných dětí... a vím, že rodiče jsou zvaní k těm kurátorům, to vím, ale pokud nám to ten rodič sám neřekne, tak kurátor nám neřekne nic.“

„Oni říkají, že nemohou, že musí dodržovat mlčenlivost...“

„No, ano, jako my to respektujeme... Ale potom zase na druhou stranu je hrozně špatné podhoubí držet, zvláště, když osmáci, devátáci někde tam opilodí venku u Efka, v podstatě neodsoudí, ale mají ji v uvozovkách za vzor, někteří... a co, když my o tom ani nevíme, protože to jsou místa, kam nechodí běžně učitel... takže tak... a dítě skončí na jipce...“

„Myslíte si, že Vaše spolupráce s kurátory je dobrá?“

„Já si myslím, osobně, když budu mluvit sama za sebe, tak že je dobrá. Nicméně... mně to připadne, že jsou málo pružní. Ale vzhledem k tomu, že jsem v té komisi a jsem s nimi jako v užším kontaktu, tak vím, kolik oni toho mají na starosti a co všechno mají na starosti, takže ten můj pohled tady, od tohoto stolu je díky tomu dost zúžený... jo... Moc těžko se mi kolikrát vysvětluje, i rodičům, protože jsem nemohla..., i rodiče, kteří chtěli, aby dítě prostě bylo někde umístěno, jo... nevěděli si s ním sami rady... proč to trvá tak dlouho... anebo naopak kolegům, třeba i ty dva roky, protože dítě do školy téměř nechodí... jo...“

„Jak často využíváte oznamovací povinnost (podle § 10 odst. 4 ZOSPOD)?“

„... teď... no, v podstatě to využíváme jenom u toho záškoláctví..., protože jsme neměli v posledním období nic takového... dříve ano, ale mluvím teď o poslední době, nic takového posledních pět roků nebylo potřeba, jo... tak nějaké týrání, zneužívání, tak ne...“

„A jak často? Jednou do měsíce nebo méně to hlásíte OSPODu?“

„Jenom, když ten případ je. Když není, tak jako...“

„Já to myslím tak, jak často to využíváte?“

„Tak letos jsem... a je skoro konec školního roku... oznamovací povinnost... z toho, že by se něco..., a chtěla bych po OSPODu, aby oni to řešili, tak jsem letos ještě vůbec zatím nehlásila, jo... ty předcházející dva roky tak to jsem psala každý měsíc zprávu...“

„Je to různé...“

„Je to opravdu různé... je to různé, to se nedá spočítat...“

„Informuje Vás OSPOD o skutečnostech, které se týkají dětí, které jste ohlásili? Nebo pouze o tom, zda shledávají nebo neshledávají, že je dítě ohrožené?“

„To, co jsme ohlásili, musím si tam napsat větu, že si přeji být informována, jak oni v tom postupují... což taky vím, že musím... takže tak...“

„A oni Vám potom napíší...“

„Oni mi napíší, že jistě... oni mi nemůžou napsat nic jiného, než že v té věci jako řeší a hotovo a to je všechno, jako jo...“

„A tím to končí, víc nevíte...“

„Tím to končí, víc nevím... co vím, tak to vím jenom z osobního jednání, jo... ale všechno neoficiálně... a i tak jako v poslední době... jako to se nedá, musíte dodržovat určitou mlčenlivost a Vyškov je hodně malé město, takže na to si dávají pozor i oni, i teda já...“

„Účastníte se případových konferencí, které OSPOD pořádá?“

„Ano, ano. Loni teda jsme měli takovou, letos ještě nebyla... Jo, ale pokud bysme... říkám, u nás, co by se týkalo našich žáků, tak to nebylo... a co se týkalo loni, tak jsem se účastnila..., ale tím, že jsem členkou té komise, tak o některých... jsme vlastně jsme jako takový poradní sbor, tak o některých těch případech vím..., ale to je taky jako mimo to, běžný výchovný poradce...“

„Jak často spolupracujete s kurátory pro děti a mládež?“

„Tak... opravdu každý rok je to jinak... záleží, jak co ty děti, když se to tak vezme, potřebují... no, kdybych to měla jako rozpočítat na měsíce, tak jestli... deset, no tak třeba, když jsme tady měli..., ten loňský a předloňský rok, tak to bylo třeba dvakrát do měsíce... jo... a jenom jeden případ, a když bych to násobila..., letos je... klid (smích). Takže... není to pravidelné, to určitě není pravidelně, ale že by se z toho udělalo..., tak asi jednou za měsíc... jo... víc to není...“

„Je dle Vašeho názoru informovanost pedagogů o náplni práce kurátorů pro děti a mládež dostatečná?“

„... myslím si, že školní prostředí je takové, že každý je tady zahlcen tím svým a pokud vyloženě nemá zájem, anebo když se o tom bavíme... tak jakože to... nechci říct vnímá,

ale že si nedovede vůbec představit jiné pracoviště, než školu, tak jako... je to horší s tou informovaností... jo... to je pravda... nedovedu... je to jakoby sociálka a sociálka... zase je to z jejich osobní zkušenosti, jak, co s tou sociálkou řešili, buď tedy jakoby osobně i... protože sociálka řeší i rozvody a všechno možné... a tady tihle kurátoři, tak ti s nimi přijdou do styku, když se jich třeba... nebo oni podávají informace ohledně těch dětí, jako třídní učitelé o té situaci ve škole... jinak, že by s nimi kurátoři jednali, tak ne.“

„Myslíte si, že spolupráce školy s kurátory je efektivní?“

„... no, právě, když něco trvá tak dlouho, tak mi připadne, že není efektivní... já říkám, u mě je to dost složité, protože znám tu druhou stránku té jejich práce, jo... tak to chápu, že to je složité, a proto mluvím taky o tom školním prostředí, že my jsme tady jakoby vázáni tím, že nám zazvoní, nezazvoní a tak... jo, představujeme si to všechno takto, ale tak... uzavřenější, ale... asi by to potřebovalo... mně osobně chybí ta informovanost..., ale je to vázáno zákonem, to chápu... co se děje s těmi dětmi mimo..., pokud rodič neřekne nebo něco nenaznačí děti okolo, tak my o tom nevíme, ale zase na druhou stranu, někdy je to možná dobře, že nevíme..., ale někdy zase dítě někde krade a má pořád... a krade dost a dělá kdoví co, má pořád jedničku z chování..., ale co je to jednička z chování? Tady ve škole? Jo, takže... já jsem... díky už teda jako svým zkušenostem a věku... už jsem místy na pochybách, velkých..., co je lepší pro to děcko..., takže tak...“

„Jsou při této spolupráci nějaké bariéry? Kromě zahlcenosti prací?“

„Jsou... no, určitě... oni jsou zahlceni prací, my svým způsobem taky... já konkrétně jako teda, když mám tady na starosti inkluzi a tak dál... papírů, když se podíváte na ten můj stůl a to k tomu normálně učím... jo, sice mám nějakou hodinu..., ale není to jako dobře... bariéry jsou teda jako informačně z obou dvou stran... My podávat informace musíme, že? Ale o tom školním prostředí, a ale ta zpětná vazba je tak, jak jsem říkala... složitější...“

„Jak si myslíte, že by bylo možné tuto spolupráci zlepšit?“

„...celkově nezměníme... a tím, že by třeba bylo tam více těch pracovníků a možná... možná někdo se tam víceméně spolupracoval... nebo jako... zaměřil na tu spolupráci se školami, možná to by trochu pomohlo... jo, tak si myslím...“

„Kdo se ve Vaší škole podílí na prevenci rizikového chování?“

„Teď je tu tedy ten preventista.“

„Máte tady školního metodika...“

„Ano, ano.“

„Co tato prevence obsahuje?“

„Ta preve... no... obsahuje to... prevence... takže ona zajišťuje, je to kolegyně, která pracuje na prvním stupni... a ona zajišťuje v podstatě takovou informovanost dětí, rodičů o tom rizikovém chování. Je to na základě nějakých besed, přednášek, zvou se k tomu teda odborníci a přímo takové prožitkové programy pro děti od prvního stupně až teda po devátáky. Jo, a ten začátek... začíná jakoby zdravý životní styl... to tak jakoby prolíná a... i už vlastně od pátáků tam začíná takové poučení, co se týče kyberšikany, to děláme i pro rodiče, šesté i sedmé ročníky, takže jako tady na toto jsme zaměřeni..., protože to děckám ubližuje, aniž si to uvědomují, takže tohle... to je jejich gro. Jinak má také konzultační hodiny... a rodiče, když mají nějaké problémy, tak vzhledem k tomu, že máme školní psycholožku, tak se obrací na ni a pak třeba jako už řešíme společně, co by bylo potřeba a tak dál, ale zatím tím, že ona byla vlastně ustanovena loni, tak se tak trochu rozkoukává po tom širokém... jako té oblasti, když pracovala dřív jako preventistka na jiné škole, ale než pozná tady to naše, tak... domluvili jsme se s vedením školy, že bude tedy soustředit na tu opravdu prevenci, zajišťovat informovanost těch dětí, rodičů...“

„Je něco, co byste chtěla dodat?“

„Já jsem to vlastně, to co jsem dodávala, říkala tak mezi řádky, tak to si, když si to pustíte, tak to možná z toho zjistíte, ty dodatky, jo... Já teď momentálně bych chtěla dodat, že by bylo potřeba pomalinku, pro mě osobně, tady to všechno tak jakoby učesat a připravit, abych to mohla v nějaké podobě předávat dalším..., že vlastně přes dvacet roků..., no víc... skoro třicet (smích) už pracuji v tom, co se dá říct, je nějaká prevence, spolupráce s orgány, s policií, s lékaři, s OSPODem, tedy s poradnou, úplně nejvíce tedy s poradnou, to bylo teda vždycky..., takže to bych potřebovala tak nějak jako dát dohromady to pracoviště, aby se stabilizovalo a aby... aby to nějak fungovalo v mezích zákona a metodických pokynů dál. Takže tolik.“